

V. Kačínová a kol.

Mediálna výchova

Experimentálne učebné texty pre 6.ročník
ZŠ

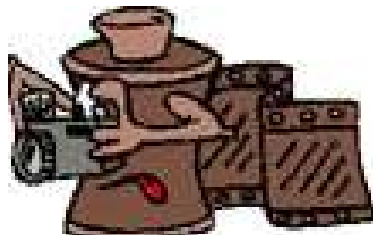
© ŠPÚ 2005

Obsah

Charakteristické znaky filmu	3
Mediálna realita vo vzťahu ku skutočnosti Filmová realita	10
Reč filmu	21
Život človeka s médiami	32
Médiá a násilie na príklade akčných filmov, hororov, kriminálnych filmov	39
Prvky násilia v spravodajstve	44
Hrdina z filmu, osobnosť televíznej obrazovky - môj vzor a idol	48
Filmový kritik	52
Reklama všade okolo nás – moje skúsenosti s reklamou	58
Nakrúcame film	68

Charakteristické znaky filmu v porovnaní s inými médiami

Čo dokáže film...



Zdroj: <http://us.bestgraph.com/cliparts/bandes-1.html>

1. Na ktorom filme si bol/a naposledy v kine? O čom bol? Páčil sa ti?
2. Čo myslíš, aký je rozdiel medzi filmom a fotografiou?

Film je pohyblivý obraz, ktorý je sprevádzaný zvukom, hudbou a rečou. Predvádza príbehy, udalosti a javy divákovi v podobe obrazového rozprávania.

Film sa v mnohom podobá na fotografiu. Kým obraz na fotografii je nehybný, obraz vo filme sa pohybuje. O filme sa niekedy hovorí ako o „pohyblivých fotografiách“, „oživených fotografiách“ alebo „pohyblivých obrazoch“. Film sa niekedy nazýva aj odborným výrazom „kinematografia“. Jedna z prvých filmových kamier sa totiž volala kinematograf.

Výroba fotografií sa nazýva **fotografovanie**, výroba filmu sa nazýva **nakrúcanie**. Je to preto, lebo vo filmovej kamere sa veľkou rýchlosťou krúti kotúč s filmom, na ktorý sa zaznamenáva to, čo kameraman *filmuje*.

Filmová kamera je prístroj, ktorý dokáže to, čo nakrúcame, rozložiť do sledu nehybných obrázkov. Tieto nehybné obrázky sú okienka na filmovom páse. **Filmová premietačka** ich premietaním filmu oživuje. Premietajú sa tak rýchlo, že sa nám zdá, akoby sa obrázky pohybovali. Kamera teda pohyb *zaznamenáva* (nakrúca), premietačka ho *reprodukuje* (premieta).

Filmový pás je dlhý, tenký, ohybný a priesvitný materiál, ktorý slúži na zaznamenanie skutočnosti.



1. filmová kamera



2. filmová premietačka



3. 16 a 35 milimetrový film

Zdroje:

Obrázok 1: <http://www.cinelicht.de/germany/produkte/camera/pan/panavison.html>

Obrázok 2: <http://www.diekirch.lu/common/loisir/cinema/projector.jpg>

Obrázok 3: <http://archives.cbc.ca/images/281/en/film1653.jpg>

Film určený do fotoaparátu sa nazýva *fotografický film*. Má niekoľko desiatok centimetrov, ktoré poskytujú priestor asi pre 24 alebo 36 okienok (fotografií). Film určený pre kameru sa nazýva *kinematografický film*. Verejne sa premieta v kinosále. Kinematografický film má niekoľko desiatok metrov a priestor na tisíce okienok. Podľa hrúbky poznáme 8, 16, 35 a 70 milimetrový film. Klasický film, premietaný v kinách, má hrúbku 35 milimetrov.

Úlohy:

1. Urob si malý animovaný film! Nakresli si na okraj zošita panáčika a rozkresli jeho pohyb do viacerých obrázkov postupne po jednotlivých listoch (učiteľ ti vysvetlí ako na to). Rýchlym prelistovaním zošita pomocou prstov sa tento panáčik začne pohybovať.
2. Učiteľ ti prečíta opis nejakej postavy z knihy. Pokús sa predstaviť si túto postavu a porozprávaj, čo si si predstavil/a. Potom si pozri krátku ukážku filmu, v ktorom bude vystupovať práve táto postava. Líši sa od tvojej predstavy? Čím? Prečo je postava na obrazovke iná ako postava z tvojej fantázie?



Filmové predstavenie je verejné premietanie filmu pre divákov v kinosále. V kinosále je *hladisko* – časť so stoličkami, na ktoré si posadáme, *plátno* – biela plocha, na ktorú sa premieta film a *premietačka* – prístroj v zadnej časti, ktorý premieta film. V kinosále sú tiež reproduktory, z ktorých sa ozýva zvuk: ruchy, hudba a dialógy filmu. Počas premietania filmu býva tma. Je to preto, aby diváka nič pri sledovaní filmu nerušilo a mohol sa sústrediť. Keďže plátno je väčšinou veľmi veľké a divákov obklopuje tma, môžu sa lepšie vžiť do príbehu, doslova sa do neho „ponoriť“.

Keď budeš v kine, skús sa obzrieť dozadu. Na zadnej stene kinosály uvidíš otvor, z ktorého prúdi svetlo vo forme kužela. To je premietačka a svetlo je vlastne film premietaný na plátno. Keby si dostatočne vysoko zdvihol ruku a dosiahol by si do svetelného kužela, na plátno by sa objavil tieň. Keďže to pôsobí rušivo, premietačky sa umiestňujú dostatočne vysoko.



Otázky:

1. Videl/a si nejaké staré čiernobiele filmy? Zaujali ťa, alebo ťa nudili?
2. Aké filmy máš najradšej? Pozeral/a si už nejaký film viackrát po sebe? Prečo ťa stále zaujíma, hoci už dopredu vieš, o čom bude?



Zapamätajte si!

Film: umenie rozprávať obrazom.

Filmový pás: dlhý, tenký, ohybný a priesvitný materiál. Delí sa na fotografický a kinematografický film. Na kinematografickom filme je zaznamenaná skutočnosť v jej pohybe.

Filmová kamera: prístroj, ktorý umožňuje nakrúcanie, zaznamenávanie deja tak, že ho rozkladá do sledu nehybných obrázkov.

Filmová premietačka: prístroj, ktorý premieta obraz z filmového pásu na plátno v kinosále. Pohyb, zaznamenaný filmovou kamerou do sledu nehybných obrázkov, sa premietačkou oživuje.

Filmové predstavenie: premietanie filmu pre divákov v kinosále.



Úloha na doma:

1. Popros rodičov, aby ti kúpili časopis špecializovaný na televízny program. Pozri sa, ako vyzerajú články s informáciami o filme, ktorý sa bude vysielat' v televízii. Nachádza sa v ňom obrázok z filmu, stručný opis toho, o čom film bude a ďalšie informácie (rok výroby filmu, dĺžka filmu, herci, ktorí v ňom hrajú, stanica, ktorá bude film vysielat' a čas tohto vysielania). Dohodni sa s rodičmi na filme, ktorý si spoločne pozriete. Bol článok presný alebo nie? Získal/a si všetky potrebné informácie o filme alebo nie? Čo sa nachádzalo na fotografii? Vystihoval obrázok v časopise to, o čom film bol?

Výroba a rozširovanie filmových diel



Zdroj: <http://us.bestgraph.com/cliparts/bandes-1.html>

1. Vieš, ako sa dostane vyrobený film do našich kín?

Filmové dielo je veľmi drahé. Jeho výrobu zabezpečujú producenti. Sú to vlastne výrobcovia, ktorí zaplatia režiséra, kameramana, hercov ako i výrobu kulís, nákup filmovej suroviny a všetko, čo je treba na výrobu filmu. Z dokončeného filmového diela, originálu, sa zhotovujú kópie. Uskladňujú sa vo veľkých plechových kotúčoch. Vyrobí sa ich veľmi veľa, tieto kotúče potom putujú do sveta. *Rozširovanie filmových kópií sa nazýva distribúcia.* Zaoberajú sa ňou distribučné spoločnosti. Tie rozdeľujú filmové kópie kinám a dovoľia im ich premietiť určitý čas (týždeň, dva, najviac asi mesiac). Čím viac divákov si kúpi vstupenku do kina, tým viac film zarobí peňazí. Najúspešnejšie filmy sa preto nazývajú „kasové trháky“, neúspešné sú známe ako „prepadáky“.

Po určitej dobe si ho môžu zakúpiť aj televízne stanice a nahráva sa aj na nosiče. Je to tak preto, lebo keby televízia vysiela film, ktorý práve dávajú v kinách, každý by si ho radšej pozrel doma, aby nemusel platiť za lístok. *Televízia film nepremieta, ale vysiela.* Šíri ho spolu so svojím signálom televíznou sieťou, káblovými rozvodmi alebo satelitným vysielaním.

Film je uložený, nahraný na materiály, ktorý sa nazýva **nosič filmového diela**. Z neho sa dá film premietiť alebo prehrávať. Najčastejším nosičom je kinematografický film, videokazety (VHS) - magnetický pás v kazete a digitálne disky – DVD nosiče. V takejto podobe ho môžeme pozerať doma na televízore (musíme mať videorekordér alebo DVD prehrávač).

Výhodou videokazety je nízka cena, nevýhodou zase nízka kvalita obrazu, zvuku a rýchle opotrebovanie. Výhodou DVD je vysoká kvalita obrazu a zvuku a tiež možnosť zvoliť si viaceré formy dabingu (slovenský, český a podobne) alebo si vybrať titulky z niekoľkých jazykov. Súčasťou DVD bývajú aj bonusové scény – časti filmu, ktoré sa nakoniec nepoužili, rozhovor s režisérom a hercami, dokument z nakrúcania filmu, upútavka filmu. Nevýhodou DVD nosiča je vyššia cena.



1. videokazeta (VHS)



2. digitálny disk (DVD)

Zdroje:

Obrázok 1: <http://myliferemembered.com/Vhs2dvd/VHS-TAPE.jpg> (12. 3. 05)

Obrázok 2: <http://www.agapecomp.com/showdvd.asp?Sort=Speed> (12. 3. 05)



Otázky:

1. Počul/a si o nejakom filme, ktorý bol kasovým trhákom a naopak o filme, ktorý bol prepadákom?
2. Videl/a si nejaký film na DVD s bonusovým materiálom?



Zapamätajme si!

Distribúcia: spôsob rozširovania filmov, výroba filmových kópií a ich uvádzanie v kinách.

Vysielenie: uvádzanie filmu v televízii.

Nosič: materiál, na ktorom film zaznamenaný a z ktorého sa dá premietat alebo prehrávať. Napríklad kinematografický film, videokazeta, DVD.



Úloha na doma:

1. Prines do školy filmový plagát vybraného filmu. Opíš všetko, čo sa na ňom nachádza. Čo si myslíš, prečo sú tak obľúbené filmové plagáty? Máš doma nalepené nejaké plagáty na stene? Aké? A prečo si ich tam vyvesil/a? Pri najbližšej návšteve kina si pozri plagáty vyvesené pred kinosálou. Čím sa snažia upútať tvoju pozornosť?

Film a iné médiá – čo majú spoločné a v čom sa odlišujú

1. Bol/a si už niekedy v divadle? V čom sa podľa teba líši divadelné predstavenie od filmového predstavenia?
2. Čo robíš radšej: pozeráš filmy alebo čítaš knihy? Čím sa líši filmový príbeh od príbehu napísaného v knižke?



Film aj **divadlo** predvádzajú postavy. Tieto postavy stvárňujú herci.

V *divadle* vidí návštevník dianie, ktoré sa odohráva priamo na javisku. Divák vidí celú scénu z jedného miesta, z rovnakého uhla a zrakom dovidí na celú plochu javiska. Výhodou divadla oproti filmu je to, že prebieha naživo, bezprostredne.

Vo *filme* sleduje divák dianie, ktoré sa odohralo na inom mieste. V kinosále nevidí hercov „naživo“, ale vidí iba ich obraz, ktorý sa premieta na plátno. Vo filme vidí divák scénu z rôznych miest, rôznych uhlov. A to nielen v celku, ale aj v detailoch. To všetko umožňuje filmová kamera, ktorú môže režisér umiestniť všade, kde potrebuje. Prostredníctvom filmu sa môžeme preniesť na ľubovoľné miesto, do ľubovoľného času. To sa v divadle nedá, preto je film pôsobivejší ako divadlo.

Film a literatúra: Aj film, aj literatúra rozprávajú nejaký príbeh.

Literatúra opisuje to, čo sa stalo. Keď čítame nejaký príbeh, v našej myslí vznikajú obrazy. Predstavujeme si hlavného hrdinu, prostredie, atmosféru.



Film a televízia:

Film ukazuje to, čo sa práve teraz deje. Keď pozeráme film, vidíme už hotové obrazy. Nemôžeme si nič predstaviť, lebo všetky predstavy sú už ukázané. Film však pomocou obrazov vytvára v našej myslí príbeh. *Film je vlastne umenie rozprávať obrazom.*

Zdroj: <http://de.bestgraph.com/cliparts/livres-f-1.html>

Televízia vysiela filmy spolu s inými programami (správy, diskusie, reklamu, počasie, športové prenosy). Obrazovka televízora je oveľa menšia ako plátno v kinosále. Pri sledovaní televízie je zdroj svetla pred nami (obrazovka žiari), preto televízia púta viac našu pozornosť.

Sledovanie filmu v televízii má niekoľko výhod: nemusíme si kúpiť vstupenku do kina, môžeme si vybrať z oveľa širšej ponuky filmov ako v kine, sme v domácom prostredí, takže si vieme urobiť pohodlie. Nevýhodou je zase to, že televízia nevysiela najnovšie filmy a okrem toho sú filmy často prerušované reklamou.



Zdroj: <http://de.bestgraph.com/cliparts/tv-video-1.html>

V televízii môžeme sledovať aj iné zábavné a poučné programy: zaujímavé dokumentárne filmy o prírode, kreslené filmy, programy pre divákov a mládež, seriály, správy. Televízia môže nakrútiť aj vlastný televízny film, ktorý sa nepremieta v kinách, ale vysiela ho iba televízia. Nenakrúca sa pritom na kinematografický film, ale na kvalitnú magnetickú pásku. Namiesto filmovej kamery sa používa televízna kamera. Obraz v televíznom filme je plochý a farby nie sú také dokonalé.

Film a internet. Internet je celosvetová počítačová sieť, na ktorej sa možno stretnúť aj s filmami. *Filmy sa na internete nepremiatajú ani nevysielaajú, ale sa tam iba umiestňujú.* Niekedy sú umiestnené na špeciálnych stránkach, z ktorých sa dajú prehrať na domácom počítači v nízkej kvalite. Oveľa častejšie sa však prostredníctvom internetu rozširujú, niekto si napríklad film nahrá do počítača a umožní niekomu ďalšiemu, aby si ho od neho „stiahol“ (prekopíroval na svoj počítač).

Otázky:

1. *Kde radšej sleduješ film? V televízii alebo v kine? Prečo?*
2. *Pokús sa opísať výhody a nevýhody sledovania filmu v kinosále a doma v obývačke.*
3. *Videl/a si niekedy rodinný film nakrútený videokamerou? Je podľa teba videokamera lepšia ako fotoaparát? Pokús sa opísať výhody a nevýhody rodinného videa a rodinnej fotografie.*



Zapamätajte si!

Film je pohyblivý obraz, ktorý je sprevádzaný zvukom, hudbou a rečou. Film vždy rozpráva nejaký príbeh. To ho spája s literatúrou. Film je podobný aj divadlu. V divadle herci vystupujú priamo v divadelnej sále, na javisku. V kine nevidíme hercov „naživo“, ale pozeráme sa iba na ich obraz, ktorý sa premieta na plátno. Prvú filmovú kameru a premietačku zostrojili bratia Lumièrovci. Volala sa kinematograf. Zorganizovali aj prvé verejné filmové predstavenie. Prvé filmy boli nemé a čiernobiele. Až neskôr bol vymyslený zvukový film a farebný film. Najnovším vynálezom sú počítačové triky. Film sa premieta v kinách, po určitom čase ho vysiela televízia. Film môžeme sledovať aj z videokazety, DVD alebo na internete. Videokazetu a DVD si môžeme kúpiť alebo požičať z požičovne. Na čistú videokazetu a DVD sa dá nahráť film, ktorý vysiela televízia.



Na zopakovanie

1. Pokús sa vysvetliť rozdiely v práci fotografa a kameramana. Aký prístroj používajú? Ako s ním narábajú?
2. Aký je rozdiel medzi fotografickým a kinematografickým filmom? Čo sa vyrába z každého z nich?
3. Na čo slúži filmová premietačka? Nestačila by nám iba filmová kamera?
4. Prečo býva v kinosále počas predstavenia zhasnuté svetlo?
5. Bol/a si už niekedy v divadle? Ak áno, skús opísať rozdiel medzi hrou divadelného a filmového herca. Ktorý výkon sa ti viac páčil? Prečo?
6. Videl/a si niekedy film nakrútený podľa knižky, ktorú si už čítal/a? Páčila sa ti viac knižka alebo film?

7. Čo je podľa teba najväčšou výhodou videokazety a DVD?

Literatúra:

1. ANDRIKANIS, E. – KONDAKOV, E.: Jak se točí film. Filmová abeceda v praxi. Olomouc : Votobia, 2004.
2. BALÁZS, Béla: Film. Vývoj a podstata nového umenia. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958.
3. BEIER, E. – BIERMANN, K.: Kronika filmu. Praha : Fortuna print, 1995.
4. BENJAMIN, Walter: Iluminácie. Bratislava : Kalligram, 1997.
5. BLECH, Richard a kol.: Encyklopédia filmu. Bratislava : Obzor, 1993.
6. DeFLEUR, Melvin – BALLOVÁ. ROKEACHOVÁ, Sandra J.: Teorie masové komunikace. Praha : Univerzita Karlova, 1996.
7. LOTMAN, Jurij M.: Semiotika filmu a problémy filmovej estetiky. Bratislava : Vysoká škola múzických umení, 1984.
8. McQUAIL, Denis: Úvod do teorie masové komunikace. Praha : Portál, 1999.
 1. PAŠTEKA, Július: Estetické paralely umenia: štúdie o divadle, dramatiky a filme. Bratislava : Veda, 1976.
10. PRICE, Stuart: Media Studies. Edinburg : Longman, 1998.
11. SADOUL, G.: Dějiny světového filmu. Praha : Orbis, 1963.
12. TOEPLITZ, J.: Dějiny filmu. Praha : Čs. spisovatel, 1989.
13. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovali: Mgr. Alexander Plencner (Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava), doc. Gažová (Katedra kulturológie FF UK, Bratislava), december 2004.

Mediálna realita vo vzťahu ku skutočnosti Filmová realita

**Aký je rozdiel medzi skutočnosťou a mediálnou či
filmovou realitou?**



Zdroj: <http://www.czech-tv.cz/program/porady/151601/foto/1.jpg>

1. *Zatúžil/a si niekedy žiť vo svete nejakého filmu? Ktorý film by to bol? Akou postavou by si v ňom chcel/a byť?*
2. *Zdalo sa ti už, že niekedy je svet vo filme krajší ako v skutočnosti? Čo si myslíš prečo?*

Mediálna realita je obraz reality, ktorý vidíme v médiách, napríklad v televízii, filme alebo na fotografii. Mediálnu realitu vytvárajú aj iné médiá, napríklad tlač, rozhlas. Rozdiel je v tom, že v novinách, románe alebo rádiu realitu nevidíme. Vytvárame si o nej predstavu na základe slovného opisu, rozprávania alebo zvuku.

Medzi **skutočnosťou** a **filmovou realitou** existujú veľké rozdiely.

Skutočnosť je celistvá. Neskladá sa z nijakých častí. Tvorí jeden jediný svet, v ktorom všetci žijeme a z ktorého sa nedá odísť. Skutočnosť vidíme vždy iba svojimi vlastnými očami. Vidíme ju vždy z toho miesta a v tom čase, kde sa práve nachádzame. Skutočnosť je prirodzená, hoci nie je tak atraktívna a napínava ako film. Ale iba v nej môžeme naozaj žiť, niečo dokázať a niečo vytvoriť.

Filmová realita je rozkúskovaná. Skladá sa z navzájom oddelených častí, záberov. Film dokáže ukázať a vytvoriť množstvo rozmanitých svetov. Do jedného z týchto filmových svetov sa dá v kine na chvíľu uniknúť. Vo filme vidíme skutočnosť striedavo z rôznych miest, podľa toho, kde stála kamera. Sledujeme v ňom skutočné alebo neskutočné udalosti. Vždy však musia pôsobiť hodnoverne. Môžeme ich iba pozorovať, nedá sa do nich zasiahnuť a zmeniť ich priebeh. Ale to ani nie je treba. Tieto udalosti nemajú totiž trvalé následky a neovplyvňujú skutočnosť.

Aj neskutočná udalosť musí vyzeráť tak, akoby sa naozaj stala. **Nebezpečné je, ak niekto doma napodobňuje to, čo videl vo filme a myslí si napríklad, že sa mu nič nestane.** Spiderman dokáže loziť po stenách a skákať pomocou pavučín z jedného domu na druhý. My to nedokážeme.

Úlohy:

1. Zahrajte sa hru! Učiteľ dá všetkým pokyn, aby si zatvorili oči a sklonili hlavy na lavice. Potom ťa môže vyzvať, aby si sa poslepiacky pokúsil/a opísať nejaký predmet, ktorý sa nachádza v triede. Vychádzať môžeš iba z toho, ako si ho pamätáš. Pokús sa uviesť všetky podrobnosti, ktoré ťa napadnú: farba, tvar, details. Potom sa presvedč, ako si bol/a úspešná.
2. Pozri si ukážku filmu a pokús sa v ňom nájsť neskutočné udalosti, konanie hrdinov, ktoré by v skutočnosti nebolo možné, chyby v príbehu.
3. Pozri si ukážky troch filmov. Pokús sa určiť, kedy, v ktorých momentoch príbehu, sa tvorcovia plánovane a zámerne snažia zapôsobiť na vaše pocity.



Čo to znamená, keď o niečom povieme, že je to „reálne“? *Reálne* znamená to isté ako *skutočné*. Je to teda niečo, o čom viem, že to existuje a môžem sa o tom priamo presvedčiť. Ako? Tak, že to môžem spoznať, okúsiť prostredníctvom ľudských zmyslov (napríklad vidieť, počuť, nahmatať, ochutnať, ovoňať). Musíme ešte rozlišovať medzi reálnym a realistickým. **Reálne** je to, čo je skutočné. **Realistické** je to, čo iba vyzerá a pôsobí ako skutočné. Čo to znamená, keď o niečom poviem, že je to „fiktívne“? **Fiktívne** je to, čo je vymyslené, čo v skutočnosti neexistuje.

Film môže byť realistický alebo fiktívny, ale žiadny film nie je reálny. Je možné nakrútiť film, ktorý bude realistický (napríklad vojnový film s množstvom bitiek) a je možné nakrútiť film o niečom reálnom (dokument z výpravy na južný pól). Vo filme je možné realistické a fiktívne zobrazenie.

V realistickom zobrazení vidíme predmety, javy, udalosti, scény, ľudí a ich konanie, ktoré by sme s najväčšou pravdepodobnosťou mohli vidieť kdekoľvek v realite (rad ľudí pred pokladňou v samoobsluže, námestie v nedeľné popoludnie, kačky na hladine jazera, cestujúci v dopravnom prostriedku). Realistické zobrazenie sa používa v dokumentárnom filme.

Vo fiktívnom zobrazení vidíme predmety, javy, udalosti, scény, ľudí a ich konanie, ktoré je vymyslené. Nemohli by sme ho vidieť v skutočnosti, alebo iba za určitých výnimočných podmienok. Fiktívne zobrazenie sa využíva v hranom filme (na plátne vidíme príšeru, kráľa, japonského samuraja, robota a pod.).



1. realistické zobrazenie



2. fiktívne zobrazenie

Zdroje:

Obrázok 1: http://www.leipzigfoto.com/english/02_gallery/str_sit_e/page-0003.htm

Obrázok 2:



Otázky:

1. Predstav si, že by si mal/a možnosť splniť si niečo neskutočné. Niečo, čo si videl/a vo filme, by sa mohlo stať skutočnosťou. Čo by to bolo? Ako by si to využil/a?
2. Spomeň si na filmy, ktoré si videl/a v poslednom období a pokús sa určiť, ktoré z nich sa odohrávali v našom, teda v skutočnom svete a ktoré vo svete vymyslenom, neskutočnom.



Zapamätajte si!

Mediálna realita: Obraz reality, ktorý vidíme v médiách, napríklad v televízii, filme alebo na fotografii.

Reálne: to, čo je skutočné.

Realistické: to, čo iba vyzerá a pôsobí ako skutočné.

Fiktívne: to, čo je vymyslené, čo v skutočnosti neexistuje.

Filmová realita nie je reálna. Môže byť realistická alebo fiktívna.

Skutočnosť je celistvá a prirodzená. Je to jeden svet, v ktorom všetci žijeme. Filmová realita je rozkúskovaná a umelá. Vznikla tak, že autori filmu nakrútili zábery, ktoré poskladali za sebou. Tak vytvorili filmový príbeh a ilúziu filmového sveta. Filmová realita sa dotvára na scéne, aj v štúdiu. Osvetlenie, farby a zvuky nie sú vo filmovej realite také isté ako v skutočnosti, odlišujú sa. Do sveta filmu a filmovej reality sa nedá vstúpiť, zasiahnúť. Dobrým filmovým príbehom sa však môžeme inšpirovať, a to nám môže pomôcť zmeniť svoj život, niečo dokázať. Tak ovplyvníme skutočnosť.



Úloha na doma:

1. Pokús sa doma nájsť dva obrázky, fotografie, z ktorých jedna bude jednoznačne fiktívna a druhá zase realistická. Odôvodni svoj výber.

Filmové žánre blízke a vzdialené realite

1. Pozeráš radšej hrané filmy alebo dokumentárne? Prečo?
2. Videl/a si niekedy dokumentárny film alebo film nakrútený podľa skutočnej udalosti, ktorý na teba zapôsobil? Ako sa volal a čím ťa zaujal?
3. Máš radšej vážne filmy alebo veselé filmy? Ktorý je tvoj najobľúbenejší vážny film? Ktorý veselý film máš najradšej? Čím ťa upútal?

V hranom filme sa nakrúca fiktívny príbeh. Scenárista vymyslí zápletku, napíše príbeh, ktorý sa nakrúca v ateliéri alebo vo voľnom priestore vonku (ulica, príroda). V hranom filme hrajú herci, ktorí v tomto príbehu stvárňujú postavy (hrdina, zločinec). V hranom filme sa ľudia takmer nikdy nepozerajú do kamery. Keď sa niekto pozrie do kamery, upozorní diváka na to, že ide o film. To by v hranom filme pokazilo zážitok.

V hranom filme existuje viacero žánrov: rozprávka, mýtus, povesť, detský film, historický film, kostýmový film, životopisný film, dobrodružný film, western, detektívka, horor, kriminálny film, science fiction (sci-fi), romantický film, hudobný film, poviedkový film.

Hraný film môže byť viac vzdialený alebo blízky realite. *Vzdialený realite* je sci-fi film, horor, rozprávka. Ukazuje vymyslené udalosti, predmety a ľudí. Hraný film *blízky realite* má scénu zo súčasnosti, vidíme v ňom ľudské bytosti a ľudské správanie, ukazujú život a prácu obyčajného človeka.

V dokumentárnom filme kameramani nakrúcajú skutočnosť. Zaznamenávajú obyčajný život, reálne udalosti. Často v ňom vystupujú skutoční ľudia. Dokumentárny film je vždy realistický. V dokumentárnom filme sa ľudia často pozerajú do kamery, alebo sa rozprávajú s redaktorom. Hrajú totiž sami seba, hovoria o sebe alebo o svojej práci.

V dokumentárnom filme existuje viacero žánrov. Ide o filmovú správu, filmovú reportáž, archívny film, filmový cestopis, prírodopisný dokument, biografický dokument o významnej osobnosti,

Filmový žáner je druh filmu. Aj film sa člení na niekoľko druhov, napríklad muzikál, western, horor, komédia atď. *Žáner filmu sa dá rozoznať podľa toho, že v ňom vidíme veci alebo udalosti, ktoré sme už videli v iných filmoch. Filmový žáner musí splniť naše očakávania, teda o čom film bude a ako by mal vyzeráť.* Tvorcovia filmu sa snažia naše očakávania splniť, aby nám urobili radosť, aby sa nám film páčil. To, o aký žáner ide, zistíme podľa toho, čo vidíme na plátne a ako je to nakrútené.

Roboti a kozmické lode sú v žánri science fiction filmu. Príšery vidíme v horore. Žáner westernu vo filme označujú niektoré prvky: ženy v dlhých sukniach, kone a kónské povozy, salóny s lietajúcimi dverami, väznice, banky. Vo westerne vidíme prestrelky, útoky banditov a indiánov, úteky z väzenia, dobrodružné akcie. Postavy rozoznáme ľahko: hrdina, zločinec, šerif, indián. Často vidíme pištole.



Filmy sa podľa spracovania príbehu delia na **tragédiu** a **komédiu**. *Tragédia je vážny film. Zobrazuje vážny dej s neriešiteľným problémom. Obvykle sa končí prehrou, neúspechom, zabitím hlavného hrdinu. Býva v ňom smutná atmosféra. Komédia je veselý film. Zobrazuje síce nejaký problém, ale robí to veselo, akoby vôbec o nič dôležité nešlo. Prevažujú v nej vtipné udalosti, smiešne scény, prekvapenie.*



Čo nájdeme v každom hranom filme?

Každý hraný film ukazuje dej. Je to konanie a rozprávanie postáv, ktoré je nakrútené tak, akoby sa odohrávalo priamo pred očami diváka. Film nám vždy chce niečo povedať (má hlavnú myšlienku). Vo filme sa vždy vyskytuje konflikt (problém) medzi filmovými postavami.

Postava, ktorá bojuje o dosiahnutie dobrého cieľa, je kladná postava. Je to hrdina. Postava, ktorá chce dosiahnuť zlý cieľ, je záporná postava, čiže protivník. Hrdina a protivník súperia o rovnakú vec: záchranu alebo zničenie niečoho, zbraň, ženu, poklad, uznanie.

Otázky:

1. Už si si niekedy predstavoval/a, že by si sa v nejakej situácii rozhodol/la inak ako filmový hrdina? Prečo robí tento hrdina chyby? Myslíš si, že by si to zvládol/la lepšie?
2. Kedy je dej filmu podľa teba napínavý?



Film zobrazuje počas deja rôzne situácie. Vo filme sa stupňuje napätie. Počas sledovania filmu prežívame striedavo nádeje (keď sa hrdinovi darí) a obavy (keď sa hrdinovi nedarí). Dôležitou súčasťou je aj prekvapenie, objavenie nejakej novej, nečakanej skutočnosti, ktorá skomplikuje dej.

K napínavým situáciám v dobrodružných filmoch napríklad patria scény, v ktorých sa zločinec chystá ublížiť bezbrannému hrdinovi. V tom istom čase sa hrdinov priateľ – pomocník, rýchlo ponáhľa na pomoc.

Filmový príbeh máva často takýto priebeh:

- *Expozícia* je úvodná časť filmu. Zoznamujeme sa s tým, o čom film bude a či to bude komédia alebo tragédia. Spoznávame hlavné postavy, dozvieme sa, o čo sa budú usilovať. Uvidíme miesto, dobu a podmienky, v ktorých sa bude príbeh odohrávať.
- *Kolízia* nastáva vtedy, keď sa objaví v príbehu základný problém. Protichodné sily sa prvýkrát zrazia. Zoznámime sa s tým, prečo bude hrdina musieť bojovať so svojim protivníkom.
- *Kríza* je vrcholenie filmu. Doteraz sa príbeh komplikoval, stával sa zložitejší. Odteraz môžeme pozorovať jeho postupné riešenie. Rozhodujúcej zrážke sa už nedá vyhnúť.
- *Peripetia* je zvrát vo filme. Má rýchly spád. V tomto momente sa akoby objavuje možnosť bezproblémového vyriešenia situácie. Pokiaľ ide o tragédiu, na chvíľu sa zdá, že sa všetko napraví. V komédii sa objaví posledná prekážka pred šťastným koncom.
- *Katastrofa* je zakončenie príbehu. Je to záverečné víťazstvo jednej strany a porážka druhej strany. Základný problém v príbehu sa vyriešil. Spor hrdinu a protivníka sa uzatvára.

Úloha:



1. Uvidíte dve ukážky filmov. Určíte, ktorý z nich je hraný a ktorý dokumentárny. Podľa čoho ste to zistili?



Zapamätajte si!

Dokumentárny film: film o autenticknej skutočnosti, obyčajnom živote, reálnych udalostiach. Často v ňom vystupujú skutoční ľudia.

Hraný film: film o vymyslenej skutočnosti. V hranom filme sa nakrúca fiktívny príbeh, v ktorom hrajú herci.

Filmový žáner: druh filmu. Dá sa rozoznať podľa spoločných prvkov, ktoré má viacero filmov. Filmový žáner musí splniť isté očakávania divákov, aby bol film úspešný.

Tragédia a komédia: Filmy sa delia podľa svojho námetu na tragédiu a komédiu. Tragédia je vážny film, komédia je veselý film.

Štruktúra filmového príbehu: expozícia, kolízia, kríza, peripetia, katastrofa



Úloha na doma:

1. Pokús sa vymyslieť (napísať) krátky príbeh alebo poviedku, ktorá bude štruktúrovaná ako filmový príbeh

Ako vzniká film?



Zdroj: <http://us.bestgraph.com/cliparts/bandes-1.html>

1. Zvolil/la by si si za vlastnú profesiu takú, ktorá súvisí s filmom a jeho výrobou? Kým by si sa chcel/a stať a prečo?

Nakrútiť film je veľmi ťažké a trvá to dlho. Najprv treba **vymyslieť filmový príbeh** (o čom film bude). Treba vymyslieť **scenár**. V scenári je napísané

všetko, čo sa objaví vo filme. Podľa scenára sa postupuje pri natáčaní. Herci sa učia texty rozhovorov, kostyméri šijú pre nich šaty. Stavajú sa filmové kulisy, vyrábajú sa rekvizity (predmety, ktoré sa objavia vo filme). Keď je všetko pripravené, môže sa začať nakrúcanie.

Film sa nakrúca v obrazoch, teda v jednotlivých scénach, nakrútených na určitom mieste a v tom istom čase. Môže ísť o hotelovú izbu, školu, policajnú stanicu, ulicu, les, lúku, pláž a tak ďalej. **Architekt pripraví scénu. Kameraman postaví kameru. Režisér všetkých riadi**, hovorí hercom, kedy, ako a čo majú hrať. Hovorí tiež kameramanovi, ako a čo má nakrúcať. **Zvukár si počas nakrúcania nahráva pomocné zvuky**. Nakrúcanie môže trvať niekoľko týždňov až niekoľko mesiacov.

Po nakrúcaní nasleduje **postprodukcia** (dokončenie, dopracovanie filmu). Vyrobenej film sa upraví, zostrihá. **Strihač spolu s režisérom upravuje filmový pás a zoraďuje jednotlivé nakrútené časti za sebou tak, aby vytvorili príbeh. Zvukár vyrába ruchy a zvukové efekty**, nahrávajú sa niektoré dialógy. **Skladateľ skladá hudbu**. Vyrábajú sa úvodné a záverečné titulky. Keď je všetko hotové, tvorcovia majú jeden originál filmu. Z tohto originálu sa vyrábajú kópie.

Kópie putujú k distribútorom, ktorí môžu vyrobiť dabing. Je to nahovorené filmu v jazyku krajiny, v ktorej sa premieta. Častejšie sa **vyrábajú titulky**. Je to obsah dialógov v domácom jazyku, ktorý vidíme napísaný na spodnej časti plátna v jednom alebo dvoch riadkoch. Potom sa film uvádza v kinách.



Kto je kto pri výrobe filmu?

Film je veľmi náročný na výrobu, preto na ňom pracuje veľmi veľa ľudí. Každý má za úlohu niečo iné.

- *Scenárista* je autor príbehu. Dostane nápad na nakrútenie filmového príbehu. Spracuje ho do podoby scenára. Scenár je podrobný návod na nakrútenie filmu.



Zdroj: http://www.eberhardfechner.de/Bilder/fernseh_tadelloeser.jpg

- *Režisér* je autor filmu. Je to najdôležitejší človek pri výrobe filmu. Rozhoduje o tom, ako bude v konečnej podobe film vyzerať. Riadi všetkých ostatných pracovníkov, hercov, zvukára, kameramana. Keď sa mu niečo v scenári nepáči, scenárista to musí prepísať.

- *Producent* zabezpečuje výrobu filmu. Prečíta si námet, ktorý napísal scenárista a rozhodne o tom, či sa film nakrúti alebo nie. Producentov zamestnávajú filmové spoločnosti, ktoré vyrábajú filmy. Ak sa producentovi nápad na príbeh páči, začne zháňať peniaze na výrobu filmu. Rozhoduje o tom, kto kedy a ako film nakrúti. Môže dokonca rozkázať režisérovi, aby niečo nakrútil inak.
- *Dramaturg* je spolupracovník scenáristu. Dramaturg si prečíta scenár a radí scenáristovi, čo treba prepísať, čo vypustiť, čo pridať. Číta si dialógy a pomáha ich upravovať. Dramaturg stráži, aby sa dala myšlienka, ktorú chce povedať scenárista, vyjadriť vo filme.
- *Kameraman* je človek, ktorý stojí za filmovou kamerou a obsluhuje ju. Zaostruje, hýbe kamerou a dbá na to, aby nakrútil všetko, čo treba. Pracuje podľa pokynov režiséra
- *Strihač* upravuje nakrútený filmový materiál. Zábery, ktoré divák vidí vo filme, nevznikajú v takom istom poradí, ako sa na ňom objavajú. Strihač strihá nakrútený filmový pás na malé kúsky, ktoré lepí jeden za druhým tak, aby splnil predstavu režiséra.
- *Zvukár* vyrába k nakrúteným záberom zvuk. Kamera totiž slúži iba na zaznamenanie obrazu. To, čo nakrúti kameraman na kinematografický film, je úplne bez zvuku. Zvukár musí k nakrúteným záberom vyrobiť príslušné zvuky v štúdiu. Pomáha si pritom kontaktným zvukom, teda tým, čo zaznamená priamo počas nakrúcania.
- *Maskéri* zabezpečujú líčenie hercov. Upravujú im vlasy, pleť, niekedy pre nich vyrábajú aj celé masky (príšery, obludy). Maskéri vytvárajú aj rozličné zranenia – modriny, trhliny, krvácanie a podobne.
- *Kostyméri* rozhodujú o tom, čo bude mať herec oblečené. Vychádzajú z toho, čo má predstavovať postava, ktorú hrá. Nakúpia, vyberú zo skladu alebo ušijú jej šaty – kostým, ktorý bude nosiť počas nakrúcania filmu. Existuje aj kostýmový film, v ktorom vidíme veľmi veľa pekných a bohatých kostýmov.
- *Herci* sú profesionáli, ktorí stvárňujú všetkých ľudí vo filme. Herec je osobnosťou, ktorá musí vedieť ovládať a vyjadriť pocity. Používa pritom svalstvo tváre (mimika), hýbe rukami (gestikulácia) a pohybuje sa. Herec musí vedieť zahrať všetko: strach, napätie, hnev, smútok, zúfalstvo, bezradnosť, radosť, odhodlanie, atď. Osoba, ktorú herec stvárňuje, sa nazýva postava. Herectvo je náročné umenie. Iba veľmi málo ľudí dokáže dobre hrať. Herci sa delia na divadelných a filmových. Populárni herci prilákajú na film množstvo



Zdroj: <http://www.gutebild.se/mt02/>

divákov. Preto dostávajú najviac peňazí zo všetkých za to, že účinkujú vo filme. Ľudia, ktorí nie sú herci, ale účinkujú vo filme, sa súhrnne nazývajú **komparz**. Nakrúcajú väčšinou davové scény, kde nie je také dôležité hrať.

Otázky:

1. Ktorú z uvedených profesií považuješ za najnáročnejšiu? Zdôvodni svoju odpoveď.
2. Určite máš svojho obľúbeného herca/herčku? Prečo si si obľúbil/a práve ich?



Úloha:

1. Rozdeľte sa do piatich pracovných skupín. Budete pozerat' ukážku filmu. Vašou úlohou bude objaviť vo filme to, čo do neho vložili jednotliví filmoví pracovníci.



Skupina 1: zameriate sa filmový príbeh. Pozorne sledujte, o čom film je, aký dej sa v ňom odohráva. Kto je hrdina? Má nejakých protivníkov? Vymenujte ostatné postavy, spojencov, nepriateľov, radcov, iné postavy. Čo je témou filmu (o čom film hovorí)? Akú má hlavnú myšlienku?

Skupina 2: zameriate sa na filmový žáner. Čo ste videli (krimi, western, akčný film...)? Je film viac tragédiou alebo komédiou? Je realistický alebo fiktívny? Ktoré zábery sú bežné, realistické, takže by ste ich mohli vidieť aj v iných filmoch? Ktoré zábery sú nerealistické? Mohlo by sa to, o čom film je, stať aj v skutočnosti? Čím sa líšil filmový svet od nášho skutočného sveta?

Skupina 3: zameriate sa výtvarnú stránku filmu. V akých scénach sa film odohráva? Opíšte najvýznamnejšie z nich. Ako sú tieto scény osvetlené? Prirodzene alebo neprirodzene? Aké farby prevládajú? Sú niektoré zábery tónované (dozelená, domodrá...)? Vymenujte dôležité rekvizity, čiže predmety, ktoré sú z hľadiska deja dôležité.

Skupina 4: zameriate sa na masky a kostýmy. Sú postavy nejako zvláštne naličené? Majú nejaký zvláštny účes, tetovanie, náušnicu? Sú vo filme ukázané nejaké zranenia? Čo majú postavy oblečené? Je toto oblečenie bežné? Dalo by sa kúpiť aj v našich obchodoch? Je niektorá postava oblečená vo filme z hľadiska miesta deja nápadne, neprirodzene? Akú farbu majú šaty hlavných postáv? Čím sa líši oblečenie hrdinu od oblečenia jeho protivníka?

Skupina 5: zameriate sa na hercov. Ak vo filme vidíte slávnych hercov, povedzte, ako sa volajú. Prečo si ich režisér vybral? Kto z nich hrá akú úlohu a prečo? Opíš herca, ktorý hrá hrdinu a herca, ktorý hrá protivníka? Ako vyzerajú? Ako sa správajú? Pozoruj, ako sa tvária, čo robia rukami, ako sa pohybujú? Kto je ti vo filme najsympatickejší? Kto najmenej? Prečo?

Zaznačte si, čo ste si všimli. Vystúpte pred svojimi spolužiakmi a oznámte im výsledky svojho pozorovania.



Zapamätajte si!

Vznik filmu: filmový príbeh treba najprv napísať, potom pripraviť podmienky na nakrúcanie, nakrútiť, postprodukovať a nakoniec distribuovať.

Filmové profesie: na výrobe filmu sa podieľajú viacerí odborníci. Sú to najmä: scenárista, režisér, producent, dramaturg, kameraman, strihač, zvukár, maskér, kostymér, herci.



Na zopakovanie

1. Pokús sa podľa názvu filmu určiť, či ide o realistický alebo fiktívny žáner:

Velikáni maliarstva, Môj otec hrdina, Fantastické zvieratá Ázie, Ako byť záhradníkom, Štyria priatelia a pes, Čarodejnice školou povinné, Dejiny mágie, Tajomná vražda v Manhattane, Smrtiace nebezpečenstvá Austrálie, Delfín Flip, Putovanie po slnečnej sústave, Nevesta v čiernom, Zvieracia záchranka, Zvierací detektív, Krotitelia duchov, Sedem divov sveta.

2. Ku každému z týchto žánrov priradiť film, ktorý si videl/a:

Akčný film –
Prírodopisný film –
Rodinný film –
Komédia –
Populárno-náučný film –
Rozprávka –
Sci-fi film –
Dobrodružný film –
Portrét významnej osobnosti –
Cestopisný dokument –

3. Vyber si jeden z predchádzajúcich žánrov a pokús sa opísať jeho typické znaky. O čom tento druh filmov je, aké predmety, ľudí, udalosti a činy v ňom možno vidieť? Čo zobrazuje kamera (je to reálne, bežné alebo vymyslené, zvláštne)? Aké sú vo filme farby a osvetlenie? Prirodzené, neprirodzené? Odohráva sa tam veľa alebo málo akcie?

Literatúra:

1. ANDRIKANIS, E. – KONDAKOV, E.: Jak se točí film. Filmová abeceda v praxi. Olomouc : Votobia, 2004.

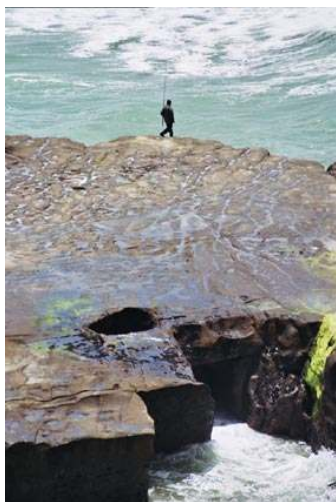
2. ARISTOTELÉS: Rétorika / Poetika. Praha : Nakladatelství Petr Rezek, 1999.
3. BALÁZS, Béla: Film. Vývoj a podstata nového umenia. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958.
8. BEIER, E. – BIERMANN, K.: Kronika filmu. Praha : Fortuna print, 1995.
9. BLECH, Richard a kol.: Encyklopédia filmu. Bratislava : Obzor, 1993.
10. GINDL-TATÁROVÁ, Zuzana: Hollywoodoo - filmové ilúzie podľa zaručených receptov. Bratislava : SFÚ, 2001.
7. KRATOCHVÍL, Miloš V. – DVOŘÁK, František A.: Jak psát hry pro film a televizi. Rukověť filmové a televizní dramaturgie a scenáristiky. Fakulta filmová a televizní na Akademii múzických umění v Praze. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
8. NOVOTNÝ, David J.: Chcete psát scénář? I. Základy dramaturgie II. Žánry v hraném filmu. Praha : FAMU, 2000.
9. PAŠTEKA, Július: Estetické paralely umenia: štúdie o divadle, dramatike a filme. Bratislava : Veda, 1976.
10. PRICE, Stuart: Media Studies. Edinburg : Longman, 1998.
11. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovali: Mgr. Alexander Plencner, (Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava), doc. Gažová (Katedra kulturológie FF UK, Bratislava) december 2004.

Reč filmu

Filmový obraz a jeho význam

1. *Prostredie je vo filme málokedy ukázané iba z jedného miesta. Raz vidíme ulicu z výšky (napríklad z okna), raz normálne (očami chodca), inokedy zospodu (akoby z pohľadu psa). Čo myslíš prečo?*
2. *Vo filme vidíš tieto tri obrazy. Ktorý z nich je podľa teba najpôsobivejší a umožňuje nám najlepšie sa vžiť do pocitov človeka? Prečo?*



Zdroj:
[http://www.valeriewagner.de
/img/fotoarbeit_sub03_13.jpg](http://www.valeriewagner.de/img/fotoarbeit_sub03_13.jpg)



Zdroj:
[http://www.csbi.org/mow/CS
BI.htm/](http://www.csbi.org/mow/CSBI.htm/)



Zdroj:
[http://cedarland.proboards4
0.com/index.cgi?board=gener
al](http://cedarland.proboards40.com/index.cgi?board=general)

**action=display&num=11124
4**

070&start=0

Filmová reč sú vyjadrovacie prostriedky filmu. Pomocou filmovej reči tvorcovia nakrúcajú a upravujú filmové dielo tak, aby bolo zrozumiteľné pre diváka.

Každé umenie potrebuje nejaké vyjadrovacie prostriedky, aby sme ho mohli pochopiť. V literatúre spisovateľ pracuje so slovami, spája ich do viet, odstavcov, píše jedinečným štýlom. Maliar používa farby, línie, škvrny. Hudobník zase noty, tempo, stupnicu. Tanečník musí ovládať tanečné kroky a pohyby, divadelný herec mimiku, gestikuláciu a rečový prejav. Aj film nám chce niečo povedať. **Film k nám akoby „hovorí“, a preto prostriedky, ktorými tak robí, nazývame filmová reč.** Základnými vyjadrovacími prostriedkami vo filme sú: kompozícia obrazu, veľkosti záberov, zaostrenie, uhol kamery, pohyby kamery, strih, filmová interpunkcia a zvuk. K ďalším patria napríklad pohyby v zábere, osvetlenie, farebnosť, triky.

Obraz je záznam reality v zábere alebo v celom filme.

Záber je nakrútený filmový pás medzi zapnutím a vypnutím kamery. Záber je minimálna „stavebná“ jednotka vo filme, má podobný účel ako slovo v literatúre. Aby sa text v knihe, časopise alebo novinách dal dobre čítať, jednotlivé slová sú vždy oddelené medzerou. Rovnaké je to aj vo filme. Zábery sú od seba oddelené strihom. Záber je vlastne to, čo vo filme vidíme medzi dvoma strihmi – zmenami obrazu.

Strih je spájanie jednotlivých záberov do súvislého celku, ktorý vytvára dej. Nakrútený filmový pás treba postrihať a roztriediť. Strihač vyberie jednotlivé zábery a začne ich lepíť jeden za druhým. Strihom sa zábery spájajú, teda skladajú postupne za sebou.

V jednom zábere vidíme chlapca hrať sa na ulici. Nasleduje strih a vidíme tvár dospelého, ako sa usmeje. Vieme, že sa usmial sa dieťa. Ukázal nám to strih.

Scéna je súbor záberov, ktoré majú rovnaký obsah, čas a miesto deja. Je to konkrétne miesto, v ktorom sa odohráva nejaká akcia vo filme (ulica, izba, park atď.). Túto scénu treba nakrútiť na film.

V jednej scéne, napríklad na ulici, uvidíme niekoľko záberov: celkový pohľad na ulicu, zábery na jednotlivých chodcov a autá, záber na hlavného hrdinu, záber na budovu, do ktorej hrdina vstúpi.

Kompozícia je výstavba záberu alebo filmu. Kompozícia obrazu znamená rozmiestnenie kulís, predmetov a hercov pred kamerou. Patrí do nej aj rozhodnutie, kde a ako bude kamera umiestnená, z akej vzdialenosti bude nakrúcať dej. Kompozícia filmu je zoradenie jednotlivých záberov za sebou tak, aby dávali zmysel a vytvárali filmové rozprávanie.



Otázky:

1. Predstav si, že by si bol/a kameramanom a mal/a nakrútiť byt, v ktorom bývaš s rodičmi. Dokázal/a by si nakrútiť svoju izbu tak, aby ju spoznali aj tvoji kamaráti, ktorí boli u vás na návšteve? Ktoré predmety a ktoré izby by si nakrútil/a? Ktoré by ste nenakrútil/a? Prečo?



Zapamätajte si

Film nestačí iba vidieť. Divák mu musí aj rozumieť. Na to slúži reč filmu. Prostredníctvom nej sa divák dozvedá, o čom film vlastne je a čo sa v ňom deje. Keby film nemal svoju reč, na plátne by sme videli iba nesúvislé obrazy. Boli by možno zaujímavé, ale nudili by nás, nedávali by žiaden zmysel. Ovládať filmovú reč musí aj divák. Spočiatku je to rovnako ťažké ako naučiť sa čítať knihy. Ak to zvládneme, dokážeme hneď dve veci.: Porozumieme tomu, o čom bol film a porozumieme aj tomu, čo nám vlastne chce povedať.

Filmová reč **sú prostriedky, pomocou ktorých film „hovorí“ k divákovi.**
Obraz: **Každý obraz vo filme je premyslene vybraný tak, aby obsahoval**

čo najviac významu (oslovil diváka). Základným prostriedkom tvorby filmového významu je strih.

Záber: Úlohou záberu vo filme je ukázať divákovi to, čo je v konkrétnom momente filmu dôležité.

Prvky filmovej reči

1. *Vieš z akého uhla má kamera snímať človeka, keď chce zobrazíť jeho dominanciu a naopak jeho bezmocnosť*

Kompozícia obrazu: Aby film vyzeral pekne, zaujímavo a dal sa pozerať, kameraman musí umiestniť kameru tak, aby bolo v zábere všetko dobre viditeľné a aby herci nestáli hocikde.

Čosi podobné robíme, keď fotografujeme. V hľadáčiku vidíme, že náš kamarát, súrodenec alebo rodič stojí vedľa, tak mu povieme, aby sa napríklad posunul viac do stredu a odstúpil, nech ho je dobre vidieť. Inak by z neho na fotografii zostala iba polovica, mal by „odrezanú hlavu“ a podobne.

Veľkosti záberov: Kameraman si môže vybrať z niekoľkých možných veľkostí záberu. Toto rozhodnutie nie je ľubovoľné, musí dbať na to, čo chce veľkosťou záberu naznačiť. Vo filme sa vyskytujú a striedajú takmer všetky veľkosti záberov.

- *Veľký celok (VC):* V zábere vidíme veľkú časť krajiny alebo malú postavu človeka, ktorý sa v nej stráca. Môže to byť aj viacero ľudí. Tento záber umožňuje orientáciu v prostredí, ukazujú mesto, prírodu.
- *Celok (C):* V zábere vidíme časť krajiny alebo postavu človeka. Je to napríklad budova, strom. Človek je tu zachytený vo vzťahu k svojmu prostrediu. Táto veľkosť záberu slúži aj na to, aby kameraman ukázal nejakú akciu.
- *Polocelok (PC):* V zábere je ukázaná celá postava človeka, ale prostredie hrá druhoradú úlohu. Krajina je v pozadí, hoci je stále dôležitá. Herec je v popredí a najčastejšie niečo robí, pričom výrazne gestikuluje (pohybuje rukami a niečo nimi vyjadruje).
- *Americký záber (AZ):* V zábere vidíme postavy alebo postavy asi po kolená. Prostredie vnímame ako pozadie. Je to bežný záber pri rozhovore niekoľkých osôb v americkom filme.
- *Polodetail (PD):* V zábere vidíme postavu snímanú asi po pás. Prostredie je väčšinou neostré, ale veľmi dobre vidíme mimiku postáv (to - ako sa herci tvária a aké pocity, nálady vyjadrujú tvárou). Často sa tak nakrúcajú jednotlivé postavy pri rozhovore.
- *Detail (D):* V zábere vidíme hlavu herca s ramenami alebo iba tvár herca. Tento záber umožňuje divákovi, aby sa vžil do postavy, do jej pocitov. Detail je najsilnejším záberom vo filme.

- *Veľký detail (VD):* V zábere vidíme malé časti ľudskej postavy (oči, ruka) alebo dôležitý predmet. Tento záber zdôrazňuje dôležitý výraz alebo predmet.



Veľký celok



Celok



Polocelok



Polodetail



Detail



Veľký detail

Zdroj: <http://www.mediacollege.com/video/shots/index.html>

Zaostrenie: Záber musí byť správne zaostrený. *Zaostrovaním kameraman upozorňuje diváka na to, čo je dôležité.* Všetky ostatné predmety a ľudia vidíme trochu rozmazane, neostro. Zaostrovanie nám vytvorí ilúziu, že na plátne namiesto plochého obrazu vidíme hlboký priestor. Zmena zaostrenia sa nazýva *preostrovanie*. Používa sa vtedy, ak sa v zábere zrazu zmení dôraz na to, čo je dôležité. Kameraman môže preostrovať medzi jednotlivými postavami, podľa toho, ktorá je práve dôležitá (napr. kto rozpráva).



záber je zaostrený na muža v popredí



záber je zaostrený na ženu v pozadí

Zdroj: <http://www.merchantsofodin.com/cf/photobot2.html>

Uhol kamery: Kameraman sa musí po porade s režisérom rozhodnúť, z akého uhla je najlepšie nakrúcať scénu. Každý z uhlov vytvára odlišný dojem.

- *Nadhľad:* Vytvára dojem stratenosti, bezmocnosti, nerozhodnosti, postava stojí opustená na námestí, alebo sa stráca v dave.
- *Z pohľadu očí:* Obyčajný uhol, z ktorého bežne vidíme svet okolo seba, a preto nie je ničím zvláštny.
- *Podhľad:* Vytvára dojem mohutnosti, sily, veľkoleposti, authority. Často sa tak nakrúca hrdina alebo iná sebavedomá či obávaná postava.



nadhľad



z pohľadu očí



podhľad

Zdroj:

<http://asg.marl.de/albert/anlagen/bilder/medien/fernsehbilder/fernsehprojekt/6cbilder/filmschule/filmschule.htm>

Pohyby v zábere: Vo filme vyzerá veľmi pútavo všetko, čo sa pohybuje. Preto bývajú veľmi obľúbené rôzne naháňačkové filmy, a preto sa vo filmoch tak často vyskytujú scény cestovania alebo putovania: chôdza, beh, cesta na bicykli, autom, vlakom, lietadlom, loďou, na koni. Dokonca aj pohyb výťahu, alebo rôznych koliesok, reťazí a pák v strojoch je veľmi zaujímavý, preto ho režiséri radi používajú.

Pohyby kamery: Kamera môže stáť na mieste, alebo sa pohybovať. Tento pohyb môže byť pomalý alebo rýchly, plynulý alebo roztrasený. Pohyby kamery sú efektné, kameraman nám postupne odkrýva v zábere celú scénu, ukazuje to, čo sa deje, alebo vytvára napätie, akciu. Rozoznávame tieto základné pohyby kamery:

- *Statický záber:* Kamera sa nepohybuje.
- *Panoráma:* Kamera sa pohybuje vodorovne doprava alebo doľava. Panoráma má informačnú funkciu, ukazuje sa ňou prostredie (mesto, námestie, izba).
- *Jazda:* Kamera sa pohybuje plynulo dopredu alebo dozadu na vozíku, sleduje predmet (človeka), ktorý nakrúca.
- *Nájazd:* Kamera sa k predmetu (človeku) priblíži a to prudko alebo pomaly. Zdôrazňuje sa tak napätie. Vidíme hrdinu sedieť za stolom a niekto mu práve oznámi zlú správu. Kamera sa k nemu prudko priblíži, urobí nájazd až na jeho tvár, v ktorej sa zrači šok.
- *Odjazd:* Kamera sa od predmetu (človeka) vzdďaľuje a to prudko alebo pomaly. Odjazdom sa podporuje pocit opustenosti. Hrdina uteká, zrazu zostane bezmocne stáť uprostred námestia. Kamera sa od neho postupne vzdďaľuje.

- **Švenk:** Kamera sa presunie z jedného predmetu (človeka) na iný predmet (človeka). V zábere vidíme prekvapenú tvár ženy. Kamera sa švenkom presunie ku dverám, v ktorých stojí muž s kyticou kvetov.
- **Spolujazda:** Kamera sa vezie s pohybujúcim sa predmetom (človekom) a sleduje ho z boku, spredu, zozadu, zvrchu. Kameraman sleduje bicyklistu alebo auto počas jazdy.
- **Sklon alebo zdvih kamery:** Zdôrazňuje sa význam určitého predmetu alebo detailu. Zločinec napríklad predstiera, že sedel celý čas za stolom, neopustil miestnosť. Kamera sa však skloní dolu a ukáže nám jeho zablatené topánky.
- **Šmyk:** Záber sa skončí prudkým, nečakaným pohybom kamery, šmykom. Dej sa takto dynamizuje. Postava napríklad beží po ulici a zrazu sa potkne. Kamera sa „zošmykne“ spolu s hercom na zem a potom spolu s ním „vstáva“ opäť na nohy.

Druhy strihu: Vo filme sa vyskytuje niekoľko druhov, spôsobov strihu. Každý vyjadruje niečo iné.



Zdroj:

<http://us.bestgraph.com/cliparts/bandes-1.html>

- **Lineárny strih:** Najbežnejší spôsob strihu, prostredníctvom ktorého sa rozpráva príbeh. Udalosti nasledujú po sebe tak, ako sa stali, odohrali.
- **Křížový strih:** Jeden dejový prúd, ktorý sa odohráva: a priestore, sa rozdelí na dve zložky, ktoré divák striedavo sleduje. Ide napríklad o výjavy prenasledovania.
- **Paralelný strih:** Spája dva samostatné dejové prúdy do jedného toku. Paralelný strih často spája udalosti, ktoré sa odohrávajú v tom istom čase na rôznych miestach. Napríklad vojak bojuje na fronte a jeho milá mu v tom istom čase píše list.
- **Retrospektívne zábery:** Strih, ktorý ukazuje minulé dej. Týmto sa minulosť ukazuje tak, akoby sa práve odohrávala. Často ide o zážitky, spomienky hrdinu.

Filmová interpunkcia: Zábery možno spojiť ostrým strihom. Vtedy sa zlepia priamo za sebou. Alebo sa spoja tak, že sa odlišia pomocou takzvanej *filmovej interpunkcie*. Filmovou interpunkciou sa označuje priestorový alebo časový posun v deji, zmena, pauza.

- **Roztmievačka:** Obraz sa postupne zjavuje z počiatočnej tmy. Roztmievačka je spravidla sprevádzaná zosilovaním zvuku. Z tmy sa napríklad vynorí krajina.
- **Zatmievačka:** Obraz sa postupne zatemňuje až do úplnej tmy. Zatmievačka je spravidla sprevádzaná utlmením zvuku. Hrdina zaspí a obraz sa postupne zatemní.
- **Prelínačka:** V jednom obraze sa postupne objavuje záber iný, stále zreteľnejší, až pôvodný ustupujúci nahradí. Prelínačka má predovšetkým

spájajúcu funkciu. Vidíme napríklad skupinu postáv, ako kráča rozmanitou krajinou, na plátne sa postupne prelínajú obrazy z putovania v rozličných častiach krajiny, v odlišnej dennej dobe.

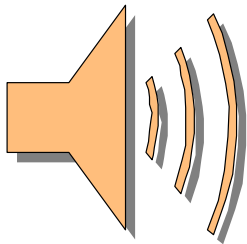
- *Rozostrenie alebo zaostrenie obrazu:* Obraz sa zaostrí, alebo rozostří (rozmaže). Hrdinu napríklad niekto udrie a kamera rozostří obraz.

Otázky:

1. Aký druh filmovej hudby by ste zvolili, keby ste chceli zobrazit napätú situáciu (napríklad v horore, sci-fi filme)?
2. Pamätáte sa na nejaké filmové triky, ktoré na vás veľmi zapôsobili? Viete, ako boli zhotovené?



Zvuk: všetko, čo počujeme vo filme. Zvuky sa delia na *ruchy*, *zvukové efekty*, *reč* a *hudbu*. Zvuk vo filme môže:



- *Pochádzať zo záberu:* Vtedy musí byť prepojený s obrazom (drevorubač zatne do stromu, ozve sa úder sekerou);
- *Nepochádzať zo záberu:* To, čo počujeme, nevidíme (hrôzostrašný smiech v opustenom dome).
- *Kontrastovať so záberom:* To, čo počujeme, je protikladné tomu, čo sa deje (v rádiu znie veselá pesnička, hoci v miestnosti niekto práve zomrel).
- *Posilňovať záber:* Zvuk je prepojený s obrazom a posilňuje ho (auto prudko zabrzdí, ozve sa silný škripot brzd).

Filmový čas: Poznáme čas filmu (to, ako dlho film trvá v kine) a čas príbehu (to, ako dlho trvá príbeh, o ktorom je film). Režisér nemôže ukázať úplne všetko, čo postavy robia, preto si vyberá iba to, čo je dôležité z hľadiska filmového príbehu. Filmový čas môže byť:

- *Skrátený:* Čas filmu je kratší ako čas príbehu. Napríklad cesta do inej krajiny trvá vo filme iba niekoľko sekúnd, hoci v skutočnosti môže ísť aj o niekoľko dní, týždňov.
- *Normálny:* Čas filmu a čas príbehu sú rovnaké. Kamera zaznamenáva deje tak, ako sa odohrávajú. Kamera sa pohybuje voľne, neprerušuje ju strih. Najčastejšie sa nakrúcajú dôležité dialógy.
- *Predĺžený:* Čas filmu je dlhší ako čas príbehu. Ide napríklad o spomalené zábery. Športovci prebehujú cez cieľovú čiaru na štadióne. Vidíme ich bežať v spomalených záberoch, ich svaly pracujú, na tvárach vidieť ohromné vypätie síl.



Úloha:

1. Rozdeľte sa do šiestich pracovných skupín. Budete pozerat ukážku filmu. Vašou úlohou bude všímať si použité prvky filmovej reči.

Skupina 1: zameriate sa na kompozíciu obrazu. Čo sa nachádza v zábere? Ako sú rozmiestnené predmety? Ako sú rozmiestnení ľudia? Čo sa v zábere deje? Kto sa pohybuje? Kam? A prečo? Pokúste sa zistiť, kde v scéne sa nachádza kamera.



Skupina 2: zameriate sa na veľkosti záberov. Aké ste zachytili? Ktoré z nich prevládajú? Sú ukázaní nejakí ľudia v detaile? Ktorí? A prečo? Ukázal režisér v detaile aj nejaký predmet? Aký? Prečo?

Skupina 3: zameriate sa na pohyby kamery. Kedy sa kamera pohybuje? Kedy sa nepohybuje? Prečo? Ukázal režisér pohybom kamery niečo zaujímavé? Čo to bolo? Pohybovala sa niekedy kamera spolu s predmetom alebo postavou vo filme?

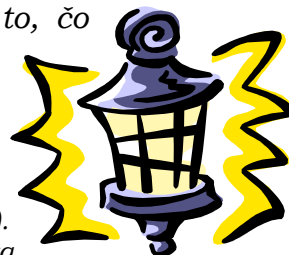
Skupina 5: zameriate sa strih, filmovú interpunkciu a čas. Pokúste sa hľadať prelínačku, roztmievačku, zatmievačku. Kde sa vyskytujú? Prečo? Čo nasleduje po nich? Je vo filme miesto, kde sa strihom striedajú dva rôzne deje? V ktorých častiach filmu režisér niečo z deja vynechal, ktoré zábery sú spomalené?

Skupina 6: zameriate sa na zvuk a hudbu. Sú vo filme použité nejaké zvláštne zvukové efekty? Kedy ste vo filme počuli najmenej zvuku, kedy najviac? Prečo? Počuli ste zvuk, hoci sa v zábere nenachádzalo nič, z čoho by mohol pochádzať? Aká bola vo filme hudba? Kedy sme ju počuli? Bola to hudba, ktorá hrala v zábere, alebo ktorá vytvárala iba atmosféru filmu? Bola pomalá alebo rýchla?

Zaznačte si, čo ste si všimli. Vystúpte pred svojimi spolužiakmi a oznámte im výsledky svojho pozorovania.

Osvetlenie: Svetlo je jednou z najdôležitejších súčastí filmu. Úlohou osvetlenia je zvýšiť prehľadnosť záberu, osvetlením sa zdôrazňuje to, čo má význam. Používajú sa pri ňom rôzne lampy, tieniace dosky.

Hlavný hrdina býva často najviac osvetlenou postavou vo filme. Protivník sa zase neraz pohybuje v polotieňoch. V niektorých filmoch je zámerne veľa tmy, tieňov, temných uličiek (horor, kriminálny film). Svetlo je prostriedok na vytvorenie atmosféry. Inú atmosféru vytvára miestnosť, do ktorej cez okno dopadá jasné slnečné svetlo a inú miestnosť, v ktorej svieti iba malá lampa so slabou žiarovkou.



Farebnosť: Farby sú tiež dôležitou súčasťou filmu. Dnes je už technika taká dokonalá, že farby sú častokrát žiarivejšie ako v skutočnosti. Využíva sa aj tónovanie (kamerový filter spôsobuje, že zábery sú ladené dozelená, domodra, dohneda, dožltá). V niektorých filmoch isté farby zámerne prevládajú. To vytvára zvláštnu atmosféru.

Niekedy sa farby využívajú na charakteristiku prostredia alebo postáv. Hrdina bol kedysi oblečený v bielom, zložinec zase v čiernom. Podobne aj žena-blondýnka bola dobrá, žena-brunetka zase zlá. Rýchle autá majú často v akčných filmoch červenú farbu. V hororoch bývajú niektoré scény osvetlené hrôzostrašnou zelenou farbou. Keď chce režisér nakrúcať zábery v noci, nemôže ich nakrúcať v skutočnej tme, lebo diváci by na plátne nič nevideli. Preto nočné scény osvetľuje mesiac, pouličné lampy, alebo sa nakrúcajú v modrom osvetlení.

Efekt: Filmový efekt je postup, ktorým sa nakrúti nejaká udalosť, čin alebo dej tak, aby zapôsobili na diváka. Efekty môžu byť svetelné, zvukové, pohybové, priestorové a časové.

Môže ísť napríklad o výbuch, ktorý na plátne vidíme niekoľkokrát za sebou, hoci by sa v skutočnosti odohral iba raz. Alebo sa efektným spôsobom pohybujú v zábere nejaké predmety, napríklad autá sa predbiehajú na ceste. V akčných filmoch sa často vyskytujú ohromujúce demolácie nejakého prostredia. Pekným filmovým efektom je záber na kvet, ktorý vidíme rozkvitnúť v priebehu niekoľkých sekúnd.

Trik: Filmový trik je postup, ktorým sa nakrúti nejaká neskutočná udalosť, čin alebo dej.

Môže ísť o niečo úplne nemožné, napríklad princ vypije čarovný nápoj a začne sa zmenšovať. Čarodejník si prehodí cez plece plášť neviditeľnosti a časť tela mu zmizne. Démon sa objaví na niekoľkých miestach súčasne. Duch prejde cez stenu. Chlapec začne lietať. Hrdina preskočí zo strechy domu na druhú strechu ponad niekoľkometrovú ulicu. Alebo môže ísť o niečo možné, čo sa však z rôznych dôvodov nedá nakrútiť. Preto sa to vyrobí trikom. Napríklad výbuch sopky, pád lietadla, únik pre záplavovou vlnou alebo plameňmi ohňa.



Zapamätajte si!

Kompozícia obrazu: **rozmiestnenie predmetov a ľudí v zábere.**

Veľkosti záberov: **veľký celok, celok, polocelok, americký záber, polodetail, detail, veľký detail.**

Zaostrenie: **slúži na to, aby sme si v zábere hneď všimli to, čo je dôležité.**

Uhol kamery: **nadhľad, záber z pohľadu očí, podhľad.**

Pohyb: **vo filme sa môžu pohybovať predmety a ľudia v zábere, alebo sa pohybuje samotná kamera. Pohyb kamery môže byť pomalý alebo rýchly, plynulý alebo roztrásený.**

Filmová interpunkcia: **roztmievačka, zatmievačka, prelínačka, rozostrenie obrazu, zaostrenie obrazu.**

Zvuk: **ruchy, zvukové efekty, reč a hudba.**

Čas: **Čas, v ktorom trvá premietnutie filmu, sa volá čas filmu. Čas, v ktorom trvá filmový príbeh, sa volá čas príbehu. Filmový čas môže byť skrútený, normálny, predĺžený.**

Osvetlenie: **slúži na to, aby sa divák zorientoval v zábere, zdôrazňuje to, čo má význam a vytvára príslušnú atmosféru filmu.**

Farebnosť: farby sa využívajú bežne alebo zvláštnym spôsobom. Vtedy niektoré z nich zámerne prevládajú, čo vytvára zvláštnu atmosféru.
Efekt: ich účelom je zapôsobiť na diváka, ohromiť ho.
Trik: ich účelom je ukázať niečo neskutočné.

Na zopakovanie

1. Filmová kamera často ukazuje v detaile tváre postáv. Pozri si nejaký film v televízii. Ako sa najčastejšie tvária postavy, keď ich vidíš v detaile? Aké pocity vyjadrujú?

- Skús určiť, ktoré predmety, osoby alebo činnosti sa vyskytujú vo filme často a ktoré iba zriedka:

zločinec, robotník, prenasledovanie nepriateľa, auto, čítanie knihy, otváranie dverí, pekné dievča, zbrane, učenie sa do školy, cestovanie v nejakom dopravnom prostriedku, povzbudenie súrodenca, hygienické potreby, domáce práce, bitka na ulici, ničnerobenie, kvety, zdravotne postihnutý človek, pracovný zápal, pomoc chudobnému

- Keď pôjdeš s rodičmi do kina, všimaj si použité veľkosti záberov a pohyby kamery. Porovnaj ich s televíznym seriálom. Kde sa kamera pohybuje viac?
- Všimaj si vo filme scény, v ktorých nepočuť takmer nijaký zvuk. Sú napínavé alebo celkom normálne?
- Pozri si doma s rodičmi nejaký seriál a nejaký film. Aká hudba v nich bola? Pokús sa ju porovnať.
- Máš rád filmy, v ktorých je veľa trikov? V ktorom filme si ich videl najviac? Ktorý trik sa ti najviac páčil?

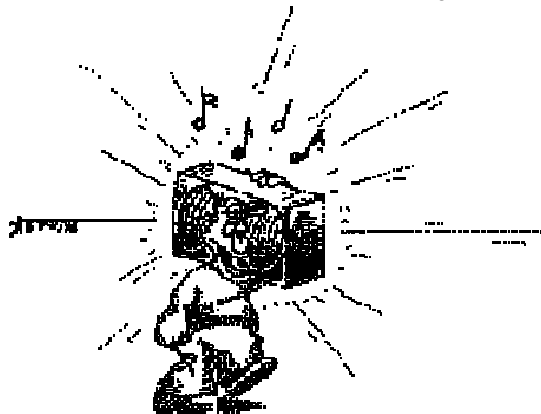
Literatúra:

1. ANDRIKANIS, E. – KONDAKOV, E.: Jak se točí film. Filmová abeceda v praxi. Olomouc : Votobia, 2004.
2. BALÁZS, Béla: Film. Vývoj a podstata nového umenia. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958.
3. BEIER, E. – BIERMANN, K.: Kronika filmu. Praha : Fortuna print, 1995.
4. BLECH, Richard a kol.: Encyklopédia filmu. Bratislava : Obzor, 1993.
5. FILMOVÝ ŠLABIKÁR.
6. KUČERA, Ján: Sřihová skladba. Fakulta filmová na Akademii muzických umění v Praze. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958-59.
7. LOTMAN, Jurij M.: Semiotika filmu a problémy filmovej estetiky. Bratislava : Vysoká škola múzických umení, 1984.
8. PAŠTEKA, Július: Estetické paralely umenia: štúdie o divadle, dramatiky a filme. Bratislava : Veda, 1976.
9. PLÍTKOVÁ, M.: Filmový šlabikár. Bratislava : Národné osvetové centrum, 2000.
10. PRICE, Stuart: Media Studies. Edinburg : Longman, 1998.
11. VALUŠIAK, Jozef: Základy strihovej skladby. Bratislava : Československá televízia v SR, Inštitút výchovy a vzdelávania, 1989.
12. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovali: Mgr. Alexander Plencner (FMK UCM , Trnava),
doc. Gažová (Katedra kulturológie FF UK, Bratislava) marec 2005.

Život človeka s médiami

Moc médií a ich účinky na človeka



Zdroj: http://www.zeit-fragen.ch/BILDER/32_B04.GIF

1. *Zamýšľal/a si sa už nad tým, akú úlohu zaujímajú médiá v tvojom živote? Vedel/a by si si predstaviť jeden deň bez využívania akéhokoľvek média? Čím by si médium nahradil/a?*
2. *Vedel/a by si vysvetliť (uviesť konkrétne príklady), ako môžu médiá pôsobiť na človeka pozitívne a ako negatívne?*

Človek si dnes život bez médií nedokáže ani predstaviť. Prostriedky masovej komunikácie nás sprevádzajú každý deň a pôsobia na nás určitým spôsobom, dokonca hovoríme, že môžu mať nad nami moc. Médiá ľudí ovplyvňujú pozitívnym spôsobom, no niekedy možno ich vplyv označiť za negatívny, alebo neželateľný. V druhom prípade ide o vplyv, keď médiá škodia osobnosti človeka, napríklad: poškodzujú zdravie, nesprávne formujú jeho postoje, názory. Pod vplyvom médií človek začne zaujímať pozitívny postoj k nesprávnym spôsobom správania, ktoré môžu byť nemorálne, spoločensky neprijateľné.

Prostriedky masovej komunikácie pôsobia priamo na prežívanie človeka v rôznych oblastiach:

- **rozum**– myslíme, že to, čo vidíme napríklad v televízii, je skutočná realita a nadobúdame dojem, že sme svedkami tejto reality, ako by sme boli priamo v centre diania.

Spomeňme si napríklad na zážitok zo sledovania 3D filmu. Ilúziu toho, čo bolo zobrazené, sme ani nevnímali, úplne sme sa dokázali vžiť do scenérie mediálnej reality, ako by to bola skutočnosť.

- **city, emócie** – to, čo vidíme, počujeme, čítame v rôznych médiách, v nás vyvoláva spokojnosť, škodoradosť, strach, radosť... Môžeme napríklad spolucítiť s obeťami prírodnej katastrofy, o ktorej počujeme v rádiu, ďalej zažiť strach, keď vidíme v televízii útok na človeka (ako prejav násillia) a zároveň spokojnosť – ako dobre, že sa to nestalo mne. Zažívame tiež radosť z víťazstva obľúbeného športového tímu na turnaji, o ktorom sme sa dočítali na internete

- **predstavy, fantáziu** – mediálne zážitky v nás vyvolávajú predstavy typu: keby som sa aj ja mohol stať superstar, byť uznávaným lekárom, mohol žiť v exotickú krajinu, ktorú som videl v televízii

- **vôľu (želanía)** – mediálne zážitky formujú naše túžby a želanía: chcem vlastniť také auto, aké som videl v reklame, chcem dosiahnuť úspech ako herec, o ktorom som čítal v časopise, chcem pomôcť obeťam katastrofy, ktoré som videl v televízii

- **postoje** – hodnotíme, čo nám médiá sprostredkujú, napr. hlásateľku, politika podľa toho, čo som o nich čítal v novinách, časopisoch

- **hodnotové orientácie**- má pre nás veľkú hodnotu to, čo mi médiá sprostredkovali a v akej forme: aby som bol veľmi bohatý, mal značkové oblečenie, alebo žil v šťastnej a usporiadanej rodine (tieto hodnoty som videl napríklad v televíznom filme).

Úloha:



1. Prečítaj si úryvky z médií a popíš, o akom vplyve médií na život človeka môžeme hovoriť a v ktorých oblastiach.

„Peter Polakovič: internet si ma k sebe pripútal“

Odkedy som si v roku 2001 urobil svoju internetovú stránku, vidím, že sa vždy nájde niekto, komu internet pomôže. Pomohol mne, keď som bol chorý a len vďaka internetu som našiel informácie o možnom liečení. To ma k nemu len pripútal a drží ma to dodnes. To je len pozitívny duch tohto média.“

(Zdroj: Tomáš Ulej, ulej.blog.sme.sk in SME 2.3.2005)

„Zlákal ho Top Gun“

„Stal som sa obeťou reklamy v podobe slávneho filmu Top Gun“, spomína na svoje letecké začiatky podplukovník Scott Buttler. Film naňho tak zapôsobil, že sa aj on stal absolventom známej školy elitných námorných stíhačov. Na obdivovaných stíhačkách F-14 Tomcat absolvoval operáciu Púštna búrka v Iraku pred dvanástimi rokmi i bombardovanie pozícií Talibanu a al-Káidy po útoku teroristov v roku 2001.



(Zdroj: Sme [SME PRÍLOHY](#) / [Vikend](#) [21. 3. 2003])

„USA: Vrah i bankový lupič sa obracajú“

V Texase sa vzdal policíi istý 21-ročný vrah po tom, čo videl film Mela Gibsona Umučenie Krista. Dan R. Leach sa priznal, že v januári zavraždil svoj milenkú. Povedal, že film Umučenie Krista sa ho hlboko dotkol a pohl ho k náprave. Pred vyše dvomi rokmi vyraboval bankový lupič James Anderson 25 000 dolárov z banky v Palm Beach Gardens v USA štáte Florida. Po tom, čo si pozrel film Mela Gibsona Umučenie Krista sa aj tento zlodej obrátil. Vydal sa policíi, pretože sa ho film o posledných 12 hodinách života Ježiša hlboko dotkol a on pocítil túžbu byť „čistým“. Policajný hovorca Paul Miller informoval, že lupič vyhlásil: „Videl som film Umučenie Krista a to podnietilo moje rozhodnutie.“ Anderson dokonca policajta vyzval, aby si tiež išiel pozrieť tento film.

(Zdroj: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=2004033116>; 31. 03. 2004)

Médiá ovplyvňujú nielen prežívanie človeka, ale aj jeho správanie. Napríklad:

- pod vplyvom nejakého filmu si môže zvoliť svoju budúcu profesiu,
- pod vplyvom médiami sprostredkovaného rozhovoru s filmovou či speváckou hviezdou môže zmeniť predstavu o svojom budúcom partnerovi
- pod vplyvom reklamného spotu v televízii kúpi produkt, ktorý bol propagovaný (uprednostní ho pred inými, ktoré si kupoval pred tým, ako videl reklamu)
- v kontakte s druhými (rodičmi) sa správa v nejakej situácii tak, ako to videl v obľúbenom seriáli
- vo voľnom čase uprednostní sledovanie televízneho programu, hru na počítači na úkor inej činnosti, ako napríklad športovej aktivity alebo návštevy múzea



Spomenieš si na konkrétny príklad, ako médiá zapôsobili na tvoje správanie?

Môže sa napríklad stať, že keď sa zamyslíme, objavíme menšie či väčšie závislosti na médiách. Musíme byť preto vnímaví a obozretní a stále sa seba pýtať, či by som sa dokázal slobodne vzdať používania môjho obľúbeného média v prospech inej činnosti, z ktorej by mal niekto iný úžitok? *Reagujem napríklad podráždene, nahnevám sa, keď mi niektorý z rodičov zakáže sledovať obľúbenú televíznu reláciu, či zábavu na počítači?*

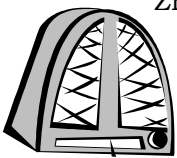
Stane sa mi, že som po sledovaní filmu, hraní počítačovej hry, počúvaní rádia – roztržitý, nervózny, ba až zlostný? Prejavuje sa to mojím negatívnym správaním sa k druhým?

Pokiaľ objavíme negatívne vplyvy médií a ich produktov na naše správanie či prežívanie, je to pre nás signál zmeniť naše „konzumovanie“ týchto médií a ich produktov. Konkrétne sa to prejaví tak, že nahradím sledovanie niektorých filmov a relácií inými, o ktorých viem, že mi môžu priniesť väčší úžitok. **Namiesto počúvania niektorých hudobných programov, či hrania počítačových hier radšej dám prednosť inej činnosti – napríklad idem si zašportovať s kamarátmi, rodičmi.**



Médiá ovplyvňujú nielen konkrétneho človeka, ale aj väčšie skupiny ľudí. Výsledkom môže byť reakcia masy ľudí na to, o čom médiá informovali.

Príkladom je reakcia ľudí na celom svete, ktorí začali finančne alebo inak pomáhať obyvateľom krajín juhovýchodnej Ázie, Indonézie a východnej Afriky, postihnutých prírodnou katastrofou tsunami. Pri tejto katastrofe prišlo v roku 2005 o život viac než 300 000 ľudí. Ľudia reagovali hneď, ako sa z médií dozvedeli o katastrofe a televízne stanice na celom svete prinášali obrázky z postihnutých oblastí.



Známym je príklad kolektívnej paniky viac než milióna Američanov v roku 1938, ktorú spôsobila rozhlasová hra. Rozhlasová stanica Columbia Broadcasting in New Jersey odvysielala adaptáciu sci-fi poviedky anglického spisovateľa *Herberta Georga Wellesa*: *Vojna svetov*, ktorú režíroval *Orson Wells*. Mnohí ľudia, ktorí zapli rádio uprostred hry, uverili príbehu, že zem ovládli výbojní Martania a začali húfne utekať zo svojich domovov. Dokonca sa vyskytli prípady smrti.



Otázky:

1. *Poznáš ďalšie podobné prípady, kedy médiá vyvolali nejakú reakciu masy ľudí?*
2. *Pamätáš sa na nejakú bezprostrednú reakciu človeka po tom, čo si prečítal v novinách, alebo videl nejaký program v televízii? Informuj, o akú reakciu išlo a aký mediálny obsah.*
3. *Čo si myslíš, o akom vplyve média na človeka možno v tomto prípade hovoriť?*



Zapamätajme si!

Človek si vždy neuvedomuje, že médiá určitým spôsobom na neho vplyvajú. Nikto z nás nie je z tohto vplyvu vylúčený. Žiadny človek nemôže povedať: „Mňa sa to netýka“. Všetci totiž žijeme v realite, ktorej súčasťou sú médiá. Musíme sa učiť rozpoznávať, ako konkrétne na nás médiá pôsobia. Či ide o vplyvy pozitívne alebo negatívne. Môže sa stať, že to, čo vidíme, počujeme, čítame v médiách, nás „pohne“ k pozitívnemu správaniu napríklad k prejavom lásky a pomoci blízkym či cudzím ľuďom. Niekedy sa naopak môže stať, že médiá si nás takpovediac „pripútajú“, stávame sa na nich závislí. Výsledkom je, že trávime veľa času využívaním médií, nedokážeme sa ich vzdať a konať inú činnosť. Rovnako sa môže stať, že ťažko spracovávame to, čo vidíme, počujeme, čítame v médiách. Je to pre nás signál, že takýmto obsahom sa máme vyhýbať a meniť naše zvyky vo využívaní médií. O vplyve médií na nás by sme sa mali rozprávať s rodičmi, inými blízkymi osobami, ktorým dôverujeme a sú pre nás autoritou, rovnako s učiteľmi a požiadať ich o radu.



Úloha na doma:

1. Pozri si obľúbený televízny seriál a snaž sa reflektovať mediálne vplyvy na tvoje myšlienky, pocity, fantáziu, túžby, postoje, hodnotové orientácie, správanie.
2. Prezri si dennú tlač alebo časopisy. Nájdi články o prípadoch, v ktorých médiá nejakým spôsobom ovplyvnili život človeka. Referuj o výsledkoch na ďalšej hodine.

O živote ako reality šou

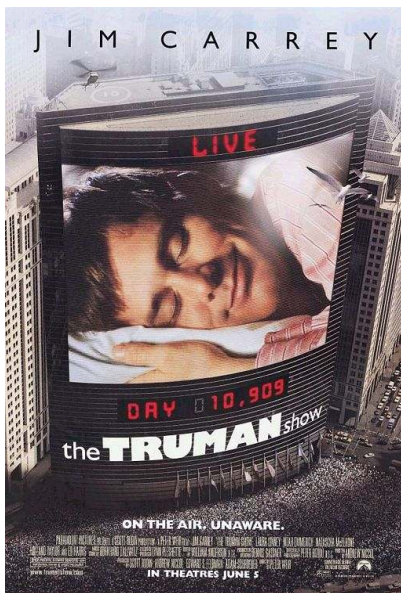
1. Poznáš film *Truman show* alebo iné, ktoré „rozprávajú“ o vplyve médií na človeka?
2. Vieš, ktoré televízne programy sú označované ako reality šou?

Určite ste sa stretli v televízii s typmi programov, ktoré znázorňujú reálne životné situácie ľudí, spontánne scény. Relácie takéhoto typu označujeme ako reality šou. Napríklad sa skupina ľudí, ktorí sa predtým nepoznali, nasťahuje do spoločného domu. Postupne sa spoznávajú a riešia rôzne úlohy za prítomnosti televíznych kamier. Sú natáčaní niekedy aj 24 hodín denne. Diváci majú hlasovaním rozhodovať, kto opustí dom a výhercom sa stáva ten, kto ostane ako posledný.

Divák je svedkom života druhých ľudí, často aj trápnych situácií. Účinkujúci sa správajú niekedy tak, že je to nedôstojné, dokonca neslušné. Väčšinou

konajú podľa určitých pravidiel. Scenár relácie je pripravený tak, aby na divákov pôsobila dramaticky a emotívne. Preto sa tam nachádzajú aj spontánne reakcie účinkujúcich, ktoré sú však vyvolané premyslenou stratégiou autora a režiséra relácie. Účinkujúci napríklad plačú od dojatia, smejú sa od radosti. Autorom takejto vytvorenej „reality“ je televízny štáb. Diváci sa radi pozerajú na takéto programy, lebo ich prežívajú ako zábavu, odreagovanie sa od vlastného života či konkrétnych problémov.

Nemali by sme však zabúdať, že sledovaním relácií, kde je účinkujúci strápňovaný, ponižovaný a vyskytujú sa tu neslušné spôsoby správania, dávame súhlas s takýmto správaním. To je neprípustné! A to aj v prípade, že to účinkujúcim nevaďí a je to brané ako druh humoru. Pri sledovaní týchto relácií si kladieme otázku, čo dokážu médiá robiť s ľuďmi.



© Paramount Pictures 1998

Zdroj:

http://www.impawards.com/1998/truman_show_ver2.htm

Na druhej strane sa musíme pýtať, čo sú schopní urobiť ľudia s médiami – ako sa dokážu brániť ich vplyvu?

Film Truman show je príkladom takejto reality šou.

Film Truman show vytvorila televízna spoločnosť Paramount Pictures a začal sa premietiť najskôr v kinách v roku 1998. Hlavným protagonistom filmu je Truman, ktorého stelesňuje herec Jim Carrey známy z komédií ako napríklad Maska. Film patrí ku komédiám, ale sprostredkováva veľmi poučné posolstvo. Ako dokáže televízia vstúpiť do života človeka a ako sa človek dokáže nakoniec z tohto vplyvu vymaniť? Truman nevie o tom, že ho ako malé dieťa adoptovala

eho život do vlastných rúk. 24 hodín naživo la ako samostatnú reláciu: „Truman show“ do celého sveta. Okolie, v ktorom sa Truman pohybuje, je sprevádzané tisíckami televíznych kamier. Trumanov život je umelo vytvorený, jeho rodičia, priatelia, manželka, známi – všetko je výsledkom výberu tvorca televíznej šou a prísne kontrolované. Truman len postupne prichádza na to, aký neskutočný je jeho život a rozhodne sa zmeniť ho.

Úloha:

1. Pozrite si film Truman show, prerozprávajte dej filmu a odpovedajte na otázky.



1. Uved' príklady, ako ovplyvnila Trumanov život televízna spoločnosť, ktorá ho ako malé dieťa adoptovala. Ktoré konkrétne

udalosti vyvolali v Trumanovi dojem, že život ktorý žije, nie je celkom normálny?

Moja reflexia: *Ako zasahujú médiá do môjho života? Spomínam si, že ma médium nejako ovplyvnilo? Napríklad zmenil som svoje plány, zvyky, lebo som si chcel pozrieť v televízii obľúbenú reláciu, alebo som konal podľa rady, ktorú som počul z médiá, strávil som viac času pred internetom, ako som pôvodne myslel, kúpil som si niečo, čo som videl v reklame?*

2. Prečo ľudia radi pozerajú Trumanovu show?

Moja reflexia: *Ktoré programy pozerám rád v televízii a prečo? Aký čas trávim pred televíziou denne? Vyberám si premyslene, ktorý program budem sledovať, alebo len prepínam programy a pozerám to, čo ma momentálne zaujíma? Zapínam si rádio hneď, keď prídem domov, lebo potrebujem nejakú zvukovú kulisu, alebo preto, že si neviem nájsť iné zamestnanie?*

3. Interpretuj vyjadrenia Krištofa a Marlona:

„Dal som Trumanovi šancu viesť normálny život.“

„Všetko je pravda, žiadny podvod, skutočne nič, čo v tejto šou uvidíte, nie je podvod. Je to len pod kontrolou.“

Moja reflexia: *Médiá majú moc tvoriť „realitu“ a čo vyprodukujú, predávať ako pravdivé. Verím, že to - čo médiá prezentujú (píše sa o tom v novinách, vysiela v televízii ...), je skutočné a pravdivé? Uveď konkrétne príklady!*

4. Ako chápeš výrok Trumanovej ženy vo filme...:“Pre mňa neexistuje žiaden rozdiel medzi verejným životom a súkromným životom. Je to môj život.“?

Moja reflexia: *Nájdí konkrétne televízne relácie, ktoré potvrdzujú výpoveď Trumanovej ženy. O aký televízny žáner ide?*

5. Ako hodnotíš rozhodnutie Trumana opustiť svet, v ktorom žil a ísť do skutočnej reality?

Moja reflexia: *Dokážem sa aj ja vzdať využívania médií a uprednostniť iný druh činnosti? Kedy sa mi to podarilo v poslednom čase a kedy nie? Rozmýšľam o tom, čo som videl, počul, čítal v médiách s túžbou zažiť to isté? Snívam občas o obsahu mediálnej reality?*



Zapamätajte si!

V reláciách typu reality šou sa reálne udalosti, životné situácie človeka stávajú prostriedkom zábavy, odreagovania sa. Medzi takéto relácie patria napríklad castingy, kde sa hľadajú spevácke talenty alebo herecké či moderátorské osobnosti, či tzv. skryté

kamery. Reláciami typu reality šou sú aj také, ktoré prezentujú súkromný život človeka a ten sa stáva zábavou pre diváka.

Pri sledovaní takýchto relácií by sme mali vnímať, či účinkujúci nie je strápaný, ponížovaný, či sa tu nevyskytujú neslušné spôsoby správania. Nemali by sme zostať ľahostajní a zareagovať napríklad prepnutím na inú reláciu alebo nepozieraním relácie. Môžeme sa pokúsiť tiež napísať list (mail) do redakcie ako ohlas na reláciu a odôvodniť, s čím sme nespokojní.



Na zopakovanie

1. Vysvetli výrok: "Médiá môžu byť dobrým sluhom, ale zlým pánom". (Ondrej Krajňák)
2. Ako môžu médiá vplývať na človeka? Uveď konkrétne príklady.
3. Ide o skutočnú realitu, ktorá sa zobrazuje v rámci programom reality šou?
4. Nájdi vo filme Truman show konkrétne prípady situácií, v ktorých bolo zobrazené, čo všetko dokázali médiá urobiť s ľuďmi
5. Povedzte aspoň jeden prípad z filmu, v ktorom bolo zobrazené, čo dokáže urobiť človek s médiami (ako sa proti nim postavil).
6. Ako by si sa zachoval, keby v relácií typu reality šou bol účinkujúci ponížovaný alebo zosmiešňovaný?

Literatúra:

1. Luksch, Manu: Vom Leben als Soap Opera. Die Truman show. In: <http://www.heise.de/tp/deutsch/inhalt/kino/3294/1> html.
2. Reifová, Irena: Slovník mediální komunikace. Praha : Portál, 2004.
3. <http://www.fksfl.de/FKSFL/Autoren/Schenkel/Schenkel.pdf>
4. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala PhDr. Viera Kačinová, máj 2005

Médiá a násilie na príklade akčných filmov, hororov, kriminálnych filmov

Násilie v médiách – fikcia alebo skutočnosť?

1. Čo si predstaviš, keď počuješ slovo násilie?
2. V ktorých druhoch médií si sa stretol/la s násilím a v akých podobách?
3. Ktorý z obrázkov má bližší vzťah k realite a prečo?



Zdroje:

Obrázok 1 FOTO Columbia TriStar, <http://www.kabel1.de/film/fotogalerien/>, 12.10. 2004

Obrázok 2 FOTO AP, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3705784.stm, 1.10. 2004,

Mediálne násilie charakterizujeme ako: *mediálne zobrazované konanie človeka, skupiny osôb či neľudského tvora, ktoré je nasmerované ublížiť niekomu (niečomu), zraniť či zničiť niekoho (niečo). Mediálne sa zobrazuje aj "prirodzené násilie", ako sú katastrofy, nehody, nešťastia. Pôvodcom násilia je v tomto prípade človek alebo nejaký prírodný živočích.*

V rôznych druhoch médií, ako noviny, časopisy, televízia, film, video, videohry, počítačové hry, sa vyskytujú znázornenia násilia, ktoré majú rôzny vzťah ku skutočnosti. Rozlišujeme tzv. mediálne zobrazované fiktívne násilie a mediálne zobrazované reálne násilie.

Mediálne zobrazované fiktívne násilie neodráža skutočnosť. Zobrazované násilné udalosti sú fiktívne, vymyslené a spracované (inscenované) špeciálne pre publikum (čitateľov, divákov, poslucháčov). Ich dej niekedy môže byť inšpirovaný skutočnosťou, nikdy ju však bezprostredne neodráža.

Pri sledovaní nejakého hraného filmu sa nám síce niekedy môže zdať, že to čo vidíme, sa mohlo skutočne stať, je to však len dojem. Prejavy násilia sú neskutočné aj spôsobom realizácie. Napr. vidíme verne zobrazené utrpenie mediálneho hrdinu, ako prežíva bolesť. Herec, ktorý predstavuje hrdinu, však netrpí. Tento dojem, že zobrazované je skutočné, nadobúdame vďaka použitým kvalitným technickým prostriedkom, práci kamery, špeciálnym

efektom a trikom, dobrej dramaturgickej výstavbe deja, kvalitným hereckým výkonom. Mediálne zobrazované fiktívne násilie sa vyskytuje vo filmových a televíznych žánroch, ako sú: akčný film, kriminálny film, horor, fantastický film, western.

Mediálne zobrazované reálne násilie odráža násilné činy, ktoré sa odohrali v skutočnosti. Reálne násilie je zobrazované médiom a upravené špeciálnym spôsobom pre publikum (čitateľov, divákov, poslucháčov). Ide o mediálne zobrazované prejavy násilia na konkrétnych osobách, ktoré žijú alebo žili v minulosti, ďalej o prejavy násilia v konkrétnych situáciách, javy, ktoré existujú, existovali.

Na obrázkoch vidíme napr. skutočnú smrť človeka, skutočne bombardované mestá, naozaj rozbité autá. Televízia ako médium nám ukazuje aj prostredie, kde sa násilnosti odohrali: napr. konkrétne mesto, konkrétnu ulicu.

Mediálne zobrazované reálne násilie sa vyskytuje v televíznych a filmových žánroch ako televízne spravodajstvo a dokumentárny film.



Otázky:

1. V ktorých ďalších filmových či televíznych žánroch si sa stretol/la s násilím?
2. Myslíš si, že sa v médiách vyskytuje veľa násilia? Zdôvodni svoju odpoveď.



Zapamätajte si!

Mediálne znázorňovanie násilia:

Médium: noviny, časopisy, televízia, film, video, videohry, počítačové hry.

Filmové a televízne žánre: akčný film, kriminálny film, horor, fantastický film, western, spravodajstvo, dokumentárny film a iné

Vzťah k realite: realistické a fiktívne

Formy: fyzické (zranenia, trýznenia, znásilnenia, bitky, vraždy) a psychické (vydieranie, nadávky, hrozby).

Násilie vo filmových žánroch

1. Sleduješ horory, akčné filmy, kriminálne filmy a prečo?
2. Sú to tvoje obľúbené žánre? Porozprávaj obsah niektorých takýchto filmov a popíš, s akými prejavmi násilia si sa tu stretol/la.

Každý z uvedených filmových žánrov majú špeciálne a typické spôsoby zobrazovania mediálneho násilia.

Filmovým a televíznym žánrom **akčný film** sú označované filmy, pre ktoré je typické napätie a riziko, ktoré sa stupňuje. Hrdinovia stále niečo riskujú, žijú

v ohrození vlastného života, alebo majú strach z ohrozenia života iných ľudí (napr. svojich blízkych, známych). Motívom konania kladných hrdinov je často záchrana ľudí, ľudstva či iné motívy. Hrdinovia sú často vystavení skúške odvahy, odkázaní sami na seba. Riziko sa rozhodnú podstúpiť slobodne, nemuseli to spraviť.



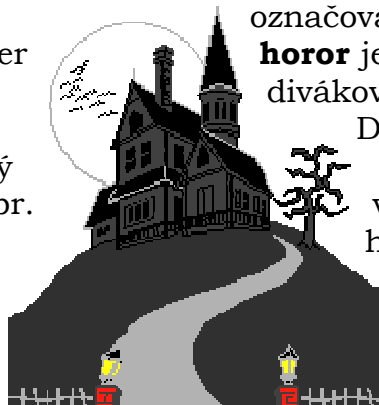
Rozhodujúcimi momentmi filmu je stretnutie s predstaviteľmi zla, typické sú duely, bojové scény, ktoré nám "vyrážajú dych" a pri ktorých nám "tuhne krv v žilách". **Aby sa dosiahlo napätie, je násilie súčasťou akčných filmov v rôznej intenzite a formách od ľahších až po brutálne, spojené s množstvom krvi, explóziami, prestrelkami, naháňačkami.** Násilie má signalizovať riziko a nebezpečenstvo. Od diváka sa žiada intenzívna pozornosť, **dej prebieha veľmi rýchlo a je dynamický.** Divák sa musí pri sledovaní filmu nadmieru sústrediť, aby dokázal pochopiť všetky zobrazené skutočnosti v súvislostiach. Typickými znakmi akčných filmov je vyvolanie neistoty, ako dopadne príbeh. V popredí rozprávania deja sú často akčné scény, špeciálne efekty a počítačové animácie. Medzi známe akčné filmy patrí napr. Mission possible či James Bond.



Filmovým a televíznym žánrom **kriminálny film** sú označované filmy, ktorých obsahom je nejaký zločin, jeho príprava, realizácia a odhalenie. V televízii sa s ním stretávame aj ako s krimiseriálom, ktorý pozostáva z viacerých častí (napr. známy Inšpektor Colombo). Kriminálny film tvoria viaceré podžánre, ako napr. policajné filmy, gangsterské filmy, detektívne filmy, ktoré majú špeciálnu dejovú líniu. Typickými témami sú: vyriešenie nejakého zločinu inšpektorom, policajtom, detektívom na základe indícií, dôkazov, výpovedí svedkov, vtiahnutie nevinného do kriminálnych situácií. **Výskyt násilia**

v rôznych formách je rozdielny, závisí od titulu. V niektorých sa vyskytuje zjavne a často **vo forme prestreliek a naháňačiek** (napr. Miami Vice), inde ide skôr o ojedinelý výskyt (Derrick). V kriminálnych filmoch a seriáloch, sériách môžu byť násilné scény zobrazené tak, aby sa podobali na skutočnosť.

Pre filmy, ktoré sú filmový a televízny žánr ž e vyvolávajú u pocit hrôzy, zdesenia. tvorí nejaký strašidelný typickom prostredí napr. temných hradoch. V nás znepokojujú, nepríjemné postavy, monštra, vrahovia. Zväčša ide skutočnosti a sú Dej filmu prebieha



Zdroj: http://us.bestgraph.com/cliparts/divers_ha-1.html

označované ako **horor** je typické, divákov strach a



Dej filmu príbeh, odohrávajúci sa v v strašidelných domoch, hororoch sa dejú udalosti, ktoré vystupujú tu nám napr. živé mŕtvoly Zombies, psychopatickí sérioví o bytosti, ktoré neexistujú v veľmi násilnické a brutálne. podľa istých pravidiel. Napr.

človek sa premení na príšeru po uhryznutí vlkodlakom alebo upírom, ktorého je možné identifikovať a zničiť pomocou osvedčených prostriedkov (cesnak, denné svetlo). Aj keď človek pozná tieto filmy, vie, ako sa bude príbeh vyvíjať, je schopný sa báť, prežívať hrôzu a zdesenie. Znáмым autorom hrôzostrašných filmov je Alfréd Hitchcock známy napr. dielom Vtáci.



Otázky:

1. Ktoré z nasledovných postáv sú typické pre horor, kriminálne filmy a akčné filmy? Doplň ďalšie pre každý žáner.



zombie, upír, mátohy, ľudia - vrahovia, čarodejnice, vlkodlak, roboti, tajní agenti, vyšetrovatelia, policajti

2. Ktoré z týchto postáv nepredstavujú reálne nebezpečenstvo pre človeka?

3. Prečo sa človek bojí (môže báť, keď pozerá horory, kriminálne filmy a akčné filmy)?



Zapamätajte si!

Sledovanie násilia v médiách pôsobí na človeka často negatívne: vyvoláva v ňom nepríjemné pocity, ako strach, úzkosť, sklon agresívne sa správať. Časté sledovania filmov, televíznych programov s prvkami násilia môže mať za následok, že si človek na násilie zvykne ako na niečo samozrejmé, stane sa menej citlivý a ľahostajný k prejavom násilia v živote, vo svojom okolí. Preto je dobré obmedziť svoj "konzum" mediálneho násilia, alebo ho často aj úplne vylúčiť (nepozrieť si určitý film, násilnú scénu).



Na zopakovanie




1. Spomeň si na nejaký film, kde bolo prezentované násilie. Popíš, aký to bol filmový či televízny žáner a aké pocity ste mali pri sledovaní násilných scén.
2. Priradiť nasledovné udalosti k mediálne zobrazovanému reálnemu alebo fiktívnemu násiliu. Vysvetli, aké podmienky musí spĺňať zobrazenie týchto udalostí, aby ich bolo možné priradiť k týmto kategóriám.

**útok príšery, teroristický útok,
vojna v Iraku, bitka zlodejov vydieranie človeka**

3. Čo majú spoločné a čo odlišné horory, kriminálne filmy a akčné filmy? Všímaj si najmä kategórie ako vzťah k realite, postavy, prejavy násilia.



Úloha na doma:

1. Prezri si aktuálny televízny program viacerých televíznych staníc. Tvojou úlohou je nájsť filmy či iné televízne programy, o ktorých predpokladáš, že budú obsahovať násilie. Spolu s rodičom si vyber jeden film, program, ktorý je určený alebo prístupný pre tvoju vekovú skupinu (spomeňte si na smajlíkové označenia   7 a pre niektorých aj  12

Pozri si vybraný televízny program či film. Všimaj si a pokús sa zaznamenať:

1. Akého žánru bol film, televízny program?
2. Aký druh násilia sa tu vyskytol, fyzické (bitka, kopance...) resp. psychické (vydieranie, nátlak) násilie?
3. Akú intenzitu malo násilie, ktoré ste videli vo filme či televíznom programe (množstvo násilných scén a brutalita) ?
4. Z vášho pohľadu bolo vo filme, či programe viac obetí (tých - čo trpeli kvôli násiliu), alebo útočníkov (tí - čo podnietili násilie)?

Teraz si vyber nejakú scénu z filmu, televízneho programu a popíš:

5. Z akej perspektívy sa vyskytovalo násilie (obeť, či útočník)?
6. Násilie pochádzalo od dobrého či zlého hrdinu?
7. Prečo bolo násilie použité? Aký bol cieľ použitia násilia? Ako prostriedok na dosiahnutie niečoho, či vyvolané ako "obranná reakcia" alebo spontánne (zlosť)?
8. Aký druh násilia sa tu vyskytol? Fyzické (bitka, kopance...), resp. psychické násilie?
9. Bolo použitie násilia legitímne (zo strany polície ako obranná reakcia, v sebaobrane), resp. ilegálne (zlodej, zločinec) ?
10. Čo sa stalo, keď bolo spáchané násilie? Boli ukázané následky násilia? Boli tieto následky vierohodné?
11. Aké boli sankcie za použitie násilia? Odmena alebo trest?
12. Všimnite si príčiny konfliktu. Navrhňte iné nenásilné riešenie.
13. Situácia, v ktorej sa odohralo násilie, vám bola známa či neznáma? Mohla sa podľa vášho názoru naozaj stať?
14. Ako ste sa cítili po zhliadnutí násilných scén? Mali ste niekedy počas filmu strach?

V prípade, že nevieš odpovedať, popros rodičov, aby ti pomohli odpovedať na otázky. Na hodine referuj o výsledkoch práce.

Literatúra:

1. BONFADELLI, H. : *Medienwirkungsforschung II. : Anwendug in Politik, Wirtschaft und Kultur*. Konstanz : UVK Medien, 2000, s.228-229.
2. KUNCZIK, M.: *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1995.
3. MIKOS, L.: Gewalt ist nicht gleich Gewalt. In: *Medien praktisch*, roč. 27, 2003, č.1, s. 12-17
4. PARKINSON, D.: *Oxfordská encyklopedie - Film*, Praha, SVOJTKA a VAŠUT 1996

5. ROTHER, R.: *Sachlexikon Film*. Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt, 1997, s.13
6. <http://www.bender-verlag.de/lexikon/>

© Štátny pedagogický ústav: Sprac. PhDr. Viera Kačínová, október 2004. In Viera Kačínová a kol. *Experiment. učebné texty mediálnej výchovy pre 5.-9. ročník ZŠ*. Bratislava : ŠPÚ, 2005.

Prvky násilia v spravodajstve

1. Popíš svoje pocity, keď vidíš takéto obrázky?
2. Zaujímajú ťa príspevky v televíznom spravodajstve, ktorých témou sú nešťastné udalosti, kriminalita, vojenské konflikty a katastrofy?



Zranený Palestínčan je prevezený do utečeneckého tábora v Jabliji



11.9.2001. Teroristický útok na World trade centre v New Yorku

Zdroje:

Obrázok 1: FOTO AP , 13 októbra 2004, http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/3740510.stm
13.10.2004

Obrázok 2:www.guenter-schulte.de/proben/.../skulptur_und_malerei.html; 26.10.2004

Reálne násilie sa zobrazuje v médiách, pretože násilie je súčasťou reality o ktorej sa musí informovať. **Prezentácia reálneho násilia** súvisí s **plnením informačnej funkcie média**. Násilie je predovšetkým súčasťou tlačeného, televízneho a rozhlasového spravodajstva.

O násilí v podobe rôznych kriminálnych činov, teroristických akcií, vojen, katastrof či nešťastných udalostí, ktoré sa skutočne stali, sa najčastejšie dozvieme z televíznych, rozhlasových či novinových správ.

Reálne násilie je tiež obsahom dokumentárnych programov či filmov, ktoré sa pokúšajú priamo zachytiť a zobrazíť bezprostrednú skutočnosť, reálne fakty, životné okolnosti (z politiky, prírody, kultúry).

V médiách sa často stretávame s násilnickými činmi, v ktorých útočníci spôsobia smrť niekoho či zničenie niečoho. **Zobrazujú a popisujú sa príčiny vyvolania udalosti (čo ju spôsobilo), jej priebeh (rozvinutie konfliktu) a následky (ukazujú utrpenie obetí).** O násilných udalostiach médiá prinášajú správy buď jednorázovo (o udalosti sa píše len jedenkrát) alebo periodicky (sleduje sa pokračovanie a záver udalosti).

Udalosti plné násilia v závislosti od témy a spôsobu spracovania (textová i obrázková časť) v nás vyvolávajú rôzne emócie. Zväčša prevažuje súcit s obeťami, strach (z toho, že podobná udalosť sa môže stať aj mne, mojej rodine), hnev (svet je zlý), bezmocnosť (nemôžem sa nijako brániť, zmeniť situáciu). Na druhej strane môžu reálne násilné udalosti v médiách podnietiť ľudí k prejavom solidarity, ochote pomôcť a sociálne sa angažovať.

Médiá najmä komerčné a bulvárne, ale rovnako tiež seriózne **často zobrazujú násilné udalosti s cieľom vyvolať senzáciu, zaujať, pritiahnúť diváka.** Preto úmyselne vyhľadávajú takéto udalosti, aby o nich mohli informovať. Snažia sa prezentovať násilnú udalosť, aby oslovila najmä emócie divákov, a tak ich viac zaujala.

Médiá uprednostňujú takéto správy, a to sa prejavuje v tom, že o nich čítame v novinových titulkoch na prvých stranách, či počujeme, sledujeme v televíznych správach na prvých miestach. Takéto umiestnenie má zdôrazniť, že ide o dôležité správy.



Otázky:

1. *Sleduješ televízne noviny? Ako často a v ktorej televízii? Myslíš si, že sa v nich vyskytuje veľa násilia?*
2. *Myslíš si, že je dôležité, aby sa ľudia o nešťastných udalostiach dozvedeli?*
3. *Rozprávaš sa s niekým o udalostiach, ktoré si videl/a, počul/a, čítal/a v správach? S kým a prečo práve s touto osobou (týmito osobami)?*
4. *Ako reaguješ, keď uvidíš v novinách, alebo v televízii fotografiu či obrázok mŕtveho človeka, ktorý sa stal obeťou násilia?*
5. *Komentuj nasledovný výrok: "zlá správa je dobrá správa a dobrá správa nie je žiadna správa", alebo: "násilie je mediálne účinnejšie ako žiadne násilie".*
6. *Na základe toho, čo vidíš v televízii, čo čítaš v novinách, o čom počuješ v rádiu máš pocit, že je vo svete veľa násilia?*



Zapamätajte si!

Mediálne zobrazované reálne násilie na človeka zväčša viac citovo zapôsobí ako mediálne zobrazované fiktívne násilie (z kriminálnych filmov, hororov). Časté "konzumovanie" reálnych násilných udalostí, ako sú vojny, katastrofy, nešťastia v spravodajstve, v nás môže vyvolať dojem, že žijeme vo svete, kde sa musíme stále obávať nebezpečia, ohrozenia. Vznikne tak nesprávny obraz o realite.

Médiá vo všeobecnosti v menšej miere prinášajú informácie o pozitívnych udalostiach, ako sú šťastné okamžiky v živote človeka, ktoré svedčia o tom, že náš život má aj pekné stránky, ktorých je viac ako tých negatívnych. O týchto udalostiach sa oplatí informovať a tiež o nich čítať, či počúvať.

Niekedy mediálne zobrazené reálne násilie môže vzbudiť súcit s obeťami a podnietiť k prejavom pomoci a sociálnej angažovanosti.

Úloha (Skupinová práca)



Zdroje:

Obrázok 1: FOTO – REUTERS: <http://www.sme.sk/default-20040908.html>, 8.9.2004

Obrázok 2 FOTO - ČTK/AP <http://www.sme.sk/default-20040907.html>, 7.9.2004

Obrázok 3: FOTO - REUTERS: <http://www.sme.sk/clanok-1739776.html>, 4.9.2004

Obrázok 4: FOTO - TASR/EPA: <http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=1739773>, 4. 9. 2004

1. Vytvorte skupiny (3-4). Obrázky, ktoré mediálne zobrazujú skutočnú udalosť spolu súvisia a vytvárajú dejovú líniu. Usporiadajte ich podľa časovej následnosti.
2. Skúste prerozprávať dej príbehu (čo sa mohlo stať) podľa jednotlivých obrázkov a vymyslite sprievodné komentáre k obrázkom.
3. Aké prejavy solidarity s obeťami násillia sú prezentované na obrázku?
4. Ako by ste mohli vyjadriť solidaritu s obeťami takéhoto či podobného násillia?
5. Prezentujte výsledky práce skupiny a navzájom diskutujte.





Rozmýšľal/a si, o ktorých pozitívnych udalostiach by si chcel/a byť napríklad v televíznych novinách informovaný/á a nenašiel/la si ich tam? Porozprávaj o nich.

6. Skúste v skupinke pripraviť správy o takýchto udalostiach a zostaviť hlavnú spravodajskú televíznu reláciu.



Zopakujme si !

1. Prečo sa v spravodajstve (tlačennom, televíznom a rozhlasovom) vyskytuje veľa násilných udalostí?
2. Spomeň si na príklad mediálne prezentovaného reálneho násillia, ktoré na teba najviac zapôsobilo. Porozprávaj, o akú udalosť išlo. Kedy sa stala táto udalosť?
3. Ako na človeka môže zapôsobiť mediálne spracované reálne násillie?



Úloha na doma:

1. Vyber si jeden príklad mediálne prezentovaného reálneho násillia (o ktorom si počul/a, čítal/a, ktorý si videl/a) a pokús sa ho spracovať jedným z nasledovných spôsobov:

- napíš správu
 - nakresli obrázok
 - zostav koláž
 - vytvor hypermédiu (prezentuj fotografie, text alebo hudbu na počítači).
- Prezentuj výsledky svojej práce na hodine.

Literatúra:

1. Hajdúchová, Andrea: Vojnové spravodajstvo deti nemajú pozerat' samé. In: Sme, 26.3.2003, s. 5.
2. Kunczik, Michael - Zipfel, Astrid: Gewalt und Fernsehen: 10 Antworten. In: Materialien Medienpädagogischer Forschungsverbund Südwest. http://www.mpfs.de/materialien/infoset/gewalt_und_fernsehen.html
3. Mander, J: "Schafft das Fernsehen ab!" Reinbej b. Hamburg, 1979. In: <http://www.learnline.nrw.de/angebote/friedensfaehigkeit/medio/k2950.htm>
4. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala PhDr. Viera Kačinová, október 2004.

Hrdina z filmu, osobnosť televíznej obrazovky - môj vzor a idol

1. Poznáš filmovú postavu Legolasa? Prečo je podľa teba filmovým hrdinom?
2. Kto je podľa tvojho názoru filmovým hrdinom? Pomôže ti obrázok Legolasa.



Zdroj: <http://www.poster.de/Lord-Of-The-Rings/Lord-Of-The-Rings-Photo-Lord-Of-The-Rings-6229479.html>

"Legolas z Pána prsteňov"

Hrdina je človekom, ktorý si vďaka svojmu správaniu zaslúži obdiv okolia. Vyznačuje sa obdivuhodnými vlastnosťami ako sila, odvaha, rozvážnosť. Jeho správanie môžeme označiť za dobré, pre iných ľudí prospešné. Rovnako vo filmoch vystupujú filmové postavy, ktoré nás upútajú svojimi vlastnosťami, správaním, *filmoví hrdinovia*.

Taktiež televízia nám prezentuje postavy, najmä svojich moderátorov, moderátorky, ktoré si získajú našu pozornosť či sympatiu. Hovoríme o nich ako o *osobnostiach televíznej obrazovky*. Veľkú rolu tu zohráva ich vzhľad, oblečenie, úsmev, milé a príjemné vystupovanie. Stáva sa, že nás filmová postava, či osobnosť televíznej obrazovky zaujme natoľko, že by sme sa jej chceli podobať.



Otázky:

1. Vymenuj, ktoré filmové alebo televízne postavy sa ti páčia a čím ťa upútali?
2. Máš obľúbeného televízneho moderátora, ktorého obdivuješ a na ktorého by si sa chcel/la podobať? Prečo?
3. Páčia sa ti filmy alebo televízne programy, v ktorých hrajú tvoji obľúbení herci?
4. Pozeráš filmy alebo televízne programy len preto, že tam hrajú tvoji obľúbení herci?

Film (najmä hraný) a televízia vytvárajú svoj vlastný svet: zobrazujú nám umelo vytvorené situácie, ktoré sa často nemohli stať, alebo nám prinášajú príklady životných okolností a správanie postáv, ktoré sú vzdialené našej realite. Televízia a film nám prinášajú výseky zo života mediálnych hrdinov, **dôsledky ich správania často vôbec nie sú zobrazené, alebo sú zobrazené zjednodušené.**

Niekedy sa nám vo filmoch prezentujú **vzory správania cez postavy mediálnych hrdinov**, ktoré **nie je vhodné napodobniť**. Napríklad hrdinovia klamú, kradnú, podvádzajú, nenávidia, urážajú, zabijajú iných ľudí. To sú spôsoby správania, ktoré nie sú správne ani keď túto postavu hrá obľúbený herec či herečka - **nemali by si teda získať naše sympatie. Či si film pozrieme alebo nie, by nemalo závisieť len od prítomnosti obľúbeného či zbožňovaného herca či herečky. Tiež si musíme všímať, aké postavy zobrazuje a ako sa tieto správajú.**

Pokiaľ vieme, že sa nám vo filme alebo v televíznom programe ponúka množstvo negatívnych vzorov správania, nemali by sme podceňiť ich možný účinok na nás a rozmyslieť si, či chceme takéto obsahy pozerať. Dokonca sa môžeme rozhodnúť dané programy nepozerať aj keď to bude v niektorých prípadoch hrdinské rozhodnutie.

Úloha:



1. *Vyber si obľúbeného filmového alebo televízneho hrdinu, pokús sa vžiť do jeho postavy a zahraj jeho rolu v nejakej situácii, ktorú si videl. Snaž sa pritom dobre vystihnúť jeho typické charakterové črty alebo správanie. Pokiaľ potrebuješ, prizvi si na pomoc spolužiakov. Ostatní spolužiaci hádajú, o ktorú filmovú alebo televíznu postavu ide.*

Na záver sprehľadnite v tabuľke na tabuli:

Ako sa správa/la moja obľúbená filmová /televízna postava?	Aké dôsledky to má/malo?	Správam sa aj ja niekedy ako moja obľúbená filmová/televízna postava?	Čo by sa stalo, keby som sa ja tak správal/a ?

Otázky:

1. Máš svoj životný vzor? Ak áno povedz, prečo si si zvolil práve tento vzor.
2. Aké vlastnosti má mať podľa teba človek, aby bol vzorom pre iných?
3. Myslíš si, že tvoji obľúbení herci, herečky sú takí aj v skutočnosti, ako sa prezentujú vo filmoch? Čo vieš o ich živote a odkiaľ?
4. Stretol/la si sa niekedy naživo s nejakým hercom, herečkou. Zaujal/la ťa?



Filmových a televíznych hercov poznáme len z určitých fiktívnych "vytvorených" situácií, kedy hrajú svoje postavy, vystupujú v rovnakých alebo podobných úlohách. V televízii, vo filme sa nám prezentujú **umelo vytvorené obrazy pekných a úspešných "hrdinov"**. Niekedy si tieto postavy idealizujeme, neuvedomujeme si, že v skutočnosti ide o obyčajných ľudí, ktorí žijú v každodennej realite ako my. Väčšinou tiež majú úplne odlišné vlastnosti, akými nás vo filme, na televíznej obrazovke upúťali. Majú svoje silné i slabé stránky, dobré i zlé vlastnosti ako každý z nás.

Úloha:

1. Porovnaj obidve fotografie a skús povedať, v čom sa líšia.
2. Myslíš si, že jeden z obrázkov verne zobrazuje herečku Liv Tyler? Prečo?
3. Dokážeš si herečku predstaviť v nejakej obyčajnej životnej situácii, napr. musí ísť k zubárovi a má strach, alebo musí ísť vysypať smeti a nechce sa jej? Čo by asi povedala v takejto situácii? Vymysli pre každý obrázok text.



Zdroj: <http://www.poster.de/Tyler-Liv/Tyler-Liv-Photo-Liv-Tyler-6226388.html>



Zapamätajte si!

Pri sledovaní filmu, či televíznej relácie si musíme klásť otázku, aké vzory správania nám ponúkajú mediálni hrdinovia. Je dôležitejšie sústrediť sa na správanie filmových a televíznych hrdinov ako na ich vonkajší výzor. Môžeme ho hodnotiť ako prospešné pre druhých ľudí, alebo hrdina svojim konaním niekomu škodí, ubližuje? Náš obdiv si zaslúžia len ušľachtilé spôsoby správania hrdinov. Takéto sú totiž hodné napodobňovania aj v realite.

Filmová a televízna realita nám môže na jednej strane ponúknuť skutočné vzory správania, no nesmieme zabúdať, že má schopnosť tvoriť vlastnú realitu a ponúknuť nám umelo vytvorené obrazy najmä pekných a úspešných "hrdinov". To je často vzdialené skutočnosti. Pre človeka má preto veľký význam hľadanie si osobných vzorov.

Vzorom pre človeka sú ľudia, ktorí sa v reálnom svete dokázali prejavovať svojimi pozitívnymi vlastnosťami ako napríklad láskou k druhým ľuďom, sebaobetovaním, neboli egoistickí, zaslúžili sa o mier medzi ľuďmi či národmi. Pre človeka je dôležité *hľadať vzory najmä v reálnom živote a vyberať si pozitívne črty správania, ktoré sa má snažiť napodobniť.*



Zopakujme si!

1. Prečo si myslíš, že obľúbení herci, herečky sú zväčša mladí a pekní?
2. Vysvetli, prečo potrebuje človek reálne vzory správania viac ako tie, ktoré mu ponúka film, televízia?
3. Vyjadri svoj súhlas či nesúhlas s myšlienkou: "*Mojím kritériom pre výber filmu, televízneho programu nie je len prítomnosť obľúbeného herca, ale tiež pozitívne vzory správania filmovej postavy*".
4. Rozhodni sa, ktoré z uvedených osobností by si zvolil za svoj vzor správania: Matka Tereza - nositeľka Nobelovej ceny za mier, Nicole Kidman - držiteľka Oscara 2003 za hlavnú úlohu vo filme Hours , Albert Einstein - svetoznámy fyzik, tvorca teórie relativity, Aneta Parišková - päťnásobná držiteľka ceny najobľúbenejšej moderátorky roka. Zdôvodni odpoveď.



Úloha na doma!

1. Prines si na hodinu plagáty tvojich obľúbených filmových či televíznych hrdinov.

Literatúra:

1. CZUMOVÁ, Christine et al. ca. 1990. *Identifikation: Unterrichtsmaterialien zur Medienerziehung: 5.- 9. Schulstufe*. Wien : Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Sport, ca. 1990. 39 s.

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala PhDr. Viera Kačínová, október 2004.

Filmový kritik

Kto sú filmoví kritici?

1. *Poznáš prestížne ocenenia filmových úloh ako Oscar, Zlatý glóbus? Čo vieš o týchto súťažiach?*
2. *Vieš čím sa zaoberá človek, ktorý pracuje ako filmový kritik?*
3. *Uveď príklady filmov, ktoré sa podľa teba oplatí pozrieť si a vysvetli prečo.*



Zdroj: In http://www.cinezone.de/zone/1/html/index_homelink.html#1/2005/01/170105_golden_globes_2.html
In: <http://www.djfl.de/entertainment/djfl/oscar/index.html>. prebrané 9.2.2004

Filmové diela, ktoré sú natočené a začnú sa premietiť v kinách a ďalej distribuovať na videokazetách, DVD nosičoch, v televízii sú hodnotené filmovými kritikmi.

Filmoví kritici sú ľudia, ktorých profesionálnou úlohou je vyjadriť svoj názor, či sú filmy kvalitné po obsahovej a formálnej stránke.

Svoje kritiky uverejňujú napríklad ako prílohy filmových či kultúrnych časopisov. Na jeden film si môžeme prečítať zväčša rôzne kritiky, niektoré sú pozitívne, iné negatívne.

Okrem profesionálnych filmových kritikov hodnotia filmy aj **ľudia, ktorí sa o film len zaujímajú, je to ich hobby a nemusia byť vzdelaní v tejto oblasti.** Aj ich kritiky (recenzie) si môžeme prečítať v časopisoch alebo na Internete.

Nie všetky úspešné filmy, ktoré sleduje veľa divákov, získajú dobré filmové kritiky od odborníkov a sú hodnotené ako kvalitné. Na druhej strane nie

všetky filmy, ktoré získali filmové ocenenia ako napr. Oscar, Zlatý Glóbus sú také hodnotné, aby sme ich museli vidieť.

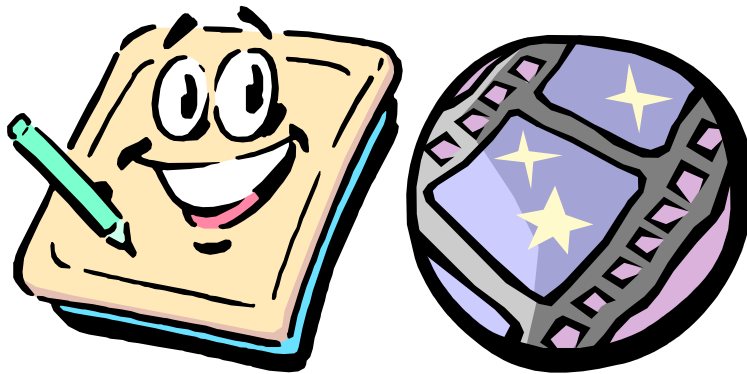
✓ Zapamätajme si!

Filmoví kritici sú zväčša profesionáli, ktorí hodnotia kvalitu filmového diela.

Filmová kritika diela prináša stručné informácie (fakty) o:

- tvorcoch filmového diela,
- kvalite využívania formálnych prostriedkov,
- obsahu filmu,
- názor pisateľa, či film stojí za to vidieť a použiť argumenty (dôvody), prečo si to myslí.

Staň sa filmovým kritikom



1. Uveď, čo všetko považuješ za cenné a má pre teba veľkú hodnotu. Spomeň si na konkrétne príklady filmových diel, kde sa takéto obsahy objavili.

2. Predtým ako si pozrieš film, zistíš si o čom je? Ako si to zistíš?



Každý človek by sa však mal stať akýmsi filmovým kritikom a dokázať hodnotiť dielo aj podľa vlastných kritérií.

Musíme si všimnúť nielen ako kvalitne sú využívané prostriedky reči filmu, ale sa sústrediť najmä na dej, tému a posolstvo filmu. To znamená, že si síce všimáme, ako pracuje kamera (vhodne zvolené zábery), či je dobre vybraná filmová hudba (napínavé scény vnímame ešte napínavejšie a veselé scény ešte radostnejšie), či pôsobili špeciálne efekty skutočne, či bolo dobre zvolené herecké obsadenie (herci sa dobre hodia k svojim úlohám a vierohodne hrajú svoju úlohu), či sa vo filme používajú vhodné masky a kostýmy (výzor hercov a ich oblečenie je prispôbené miestu a času, v ktorých sa dej odohráva).

Dôležitejšie je však pri sledovaní filmu a po ňom klásť si otázky:

Aké je (bolo) správanie postáv? Považujem konanie postáv vo filme v určitých situáciách za vzorové pre mňa i iných ľudí? Mal by som sa aj ja i druhí tak správať? Vyskytlo sa v deji filmu správanie filmových

postáv, ktoré sa mi nepáčilo? Prečo? Boli vo filme zobrazené viac pozitívne ľudské vzťahy alebo negatívne? Páchalo sa vo filme zlo v mene dobra, alebo aby porazilo menšie zlo to väčšie? Vyskytovalo sa vo filme veľa násilia, vulgárnych vyjadrení, nehanblivé správanie osôb?



Aký film sa teda oplatí pozrieť?

Film by mal sprostredkovať dobré spôsoby správania, ktoré by boli v prospech druhých ľudí a oceňovať správnym spôsobom ľudské hodnoty (niečo - čo je pre človeka cenné). Medzi takéto hodnoty patria pozitívne ľudské vzťahy ako priateľstvo bez vypočítavosti, rodičovská láska, zahrňujúca pozitívne vzťahy medzi rodičmi navzájom najmä ich vernosť, pozitívne vzťahy medzi rodičmi a deťmi a pozitívne súrodenecké vzťahy.



Ďalej je to príbuzenecká láska, láska k iným ľuďom vyjadrená úctou napr. k staršiemu, postihnutému, človeku, ktorý je inej rasy, iného vierovyznania, pravdovravnosť, úprimnosť. Vo vzťahu k iným osobám sa ďalej za hodnotné považujú vlastnosti ako (seba)obetavosť, ochota pomôcť, spolucítenie s utrpením, alebo problémami iných. Dobrý film by mal vyjadrovať úctu k vlastnému telu (ochraňovať intimitu človeka), zdraviu i zdraviu iných.

Filmový príbeh by mal vyjadrovať úctu k životu ako takému. Hrdinovia by mali prejavovať pozitívny vzťah k vlastnému i cudziemu majetku, netúžiť po peniazoch a za každú cenu aj páchania zla sa ich snažiť získať.



Otázky:

1. Vedel/a by si doplniť, ktoré ďalšie hodnoty by mal dobrý film zobrazovať? Čo by nemal film podľa teba v žiadnom prípade zobrazovať?
2. Vyberáš si filmy, ktoré chceš sledovať v televízii podľa toho, aké označenie majú?
3. Povedz príklad televízneho filmu, ktorý si videl/a a mal tzv. "smajlíkové" označenie (t.j. symbol s úsmevom).
4. Pozerávaš aj televízne filmy, ktoré sú označené symbolmi tváre s mimikou znechutenia? Povedz príklad takéhoto filmu.

Keď sa rozhodujete o tom, ktorý film si pozriete, je dôležité si v prvom rade vybrať **vhodný film**. Ako si vybrať? Vždy by ste sa mali poradiť s rodičmi, uprednostniť taký, ktorý je vhodný pre tvoju vekovú kategóriu. Televízne filmy (a tiež iné televízne programy) majú špeciálne označenie. Na obrazovke sa objavujú symboly ako:



Filmy, ktoré sú označené zeleným macíkom sú určené priamo pre mladšieho diváka (do 12 rokov), teda boli vyrobené s cieľom potešiť, zabaviť, poučiť práve vašu vekovú skupinu. Takéto televízne filmy, ktoré sa vysielajú v rámci detského bloku, detského vysielania je vhodné sledovať.

Ďalšie označenia sa skladajú z **červeného krúžku**, uprostred sa nachádza číselné označenie 7, 12, 15 a 18. Programy tejto kategórie sú nevhodné pre deti a mládež do 7, 12, 15 rokov do 18 rokov. Programy označené červeným krúžkom s číslom 18 sú nevhodné a neprístupné pre všetkých, ktorí sú mladší ako 18 rokov. Takéto programy sa vysielajú po 22.00 hod.

Dané označenia tu nie sú len pre to, aby zakázali niečo pozerať, ale najmä, aby mladších divákov ochránili. Filmy, ktoré sú označené „sedmičkou“, „dvanástkou“, „pätnástkou“ a „osemnástkou“ v krúžku nie sú určené pre mladších divákov. Tieto filmy prinášajú obsahy, zobrazujú situácie, ktoré vás ohrozujú.

Spomeňte si napríklad, či ste niekedy pri sledovaní filmu (nejakých filmových scén) nemali strach. Možno vám prišlo aj zle od žalúdka a na niečo negatívne čo ste videli, ste museli ste dlho myslieť, vyvolávalo to vo vás úzkosť. **Je tiež veľa takých obsahov, ktoré majú škodlivý vplyv na vašu osobnosť aj keď si to ani neuvedomujete. Nie je preto prejav nezávislosti, moci, keď niekto sleduje film, o ktorom počul, vie, že nie je pre neho vhodný, ale skôr nerozumnosti. Škodí sám sebe, aj keď mu to tak nepripadá.**



Aký film sa neoplatí pozrieť ?

Film by nemal vo svojom obsahu propagovať ani schvaľovať drogové závislosti, fajčenie, alkoholizmus, hráčské závislosti ako gamblérstvo, kartárstvo. Vo filme by sa nemalo tolerovať agresívne správanie, urážky, prejavy neznášanlivosti a nenávisť napríklad voči etnickým skupinám či menšinám, rasizmus. Vo filme by nemali byť zosmiešňované náboženské prejavy človeka, nič - čo by mohlo uraziť jeho náboženské cítenie.

Film by mal vo svojom poslanstve odmietajú násilie páchané na druhých ľuďoch, na sebe, či voči prvkom živej či neživej prírody. Vo filme by nemali byť zobrazené prejavy brutálneho fiktívneho i reálneho násillia, násilná smrť človeka zvlášť bez pocitov ľútosti. Film by tiež nemal zobrazovať osoby v situáciách, ktoré sú nám trápne, keď sa správajú nehanblivo.

Úloha:

- 1. Zahrajte sa na filmových kritikov. Zhodnoťte film, ktorý budete sledovať a svoje odpovede zaznačte do formulára. Vzápätí skúste sformulovať vlastnú kritiku filmového diela. Pokúste sa hodnotiť aj*



hlavnú myšlienku filmového diela tak, ako bola sprostredkovaná a vyjadriť svoj postoj, či s ňou súhlasíte. Zdôvodnite svoj postoj.

Teraz si kritikom ty!

Zamysli sa, či sa Ti film páčil... Svoju mienku si môžeš utvoriť spontánne, alebo si premyslíš kritériá, podľa ktorého budeš dielo hodnotiť tak, ako to robia filmoví kritici. Kritici si obyčajne kladú otázky:

Páčilo sa mi dielo?

Čo sa mohlo pri jeho tvorbe urobiť lepšie?

Páčili sa mi jednotlivé prvky produkcie. Prečo áno – prečo nie?

Odporučil by som divákovi, aby si dielo pozreli?

Teraz sa pokús ešte raz vyjadriť svoje hodnotenie k uvedeným formálnym a obsahovým prvkom

filmu. Otázky Ti môžu pomôcť. **Svoju odpoveď, prosím, zdôvodni.**

Téma príbehu: Páčilo sa Ti o čom film bol? _____

Dej príbehu: Považuješ konanie postáv v príbehu za vzorové pre seba i druhých ľudí? (mal by som sa tak ja aj ostatní správať?)

Herecké obsadenie: Hodili sa herci k svojim úlohám? _____

Herecký výkon: Boli herci vždy vierohodní? _____

Masky/Kostýmy: Bol výzor hercov a ich oblečenie prispôsobené miestu a času, v ktorých sa dej odohrával? _____

Špeciálne efekty: Pôsobili triky skutočne? _____

Posolstvo: Súhlasíš s posolstvom, ktoré chcelo diel sprostredkovať? _____

Ďalšie kritériá:

Obsahoval film násilie? _____

Bolo zobrazovanie násilia podľa Teba prijateľné, alebo nie. _____

Obsahoval film vulgárne vyjadrenia, nehanblivé správanie osôb...? _____

Považuješ takéto zobrazenia vo filme za vhodné? _____

O ktorých ľudských hodnotách si sa v deji niečo dozvedel? _____

Páčilo sa Ti, ako boli zobrazené tieto hodnoty? (Aj ty ich tak chápeš?) _____

Ktoré časti diela sa Ti nepáčili? _____

Ako by si ich zmenil, aby sa film zlepšil? _____

Napíš, ktoré ďalšie prvky filmu považuješ za dôležité _____

Myslíš si, že poslanstvo diela bolo dôležité, aby sa sfilmovalo?
Prečo? _____



Na zopakovanie

1. Povedz, kedy považuješ filmové dielo za hodnotné?
2. Uveď príklady filmových tém, ktoré pozitívne vyjadrujú ľudské hodnoty.
3. Ktoré televízne filmy nie sú vhodné na sledovanie?



Zapamätajme si!

Okrem toho, že odborníci hovoria (píšu), aký film sa oplatí vidieť, je dôležité mať vlastné kritériá, aby sme dokázali hodnotiť dielo. Dobrý film by mal vo svojom poslanstve správne zobrazovať ľudské hodnoty a tak ich propagovať. Z deja by mal vyplývať pozitívny postoj tvorcov diela k hodnotám. Hlavne by dielo nemalo ospravedlňovať páchanie menšieho zla v mene dobra či v mene porážky väčšieho zla. Film by nemal človeka navádzať na zlé myslenie a konanie.



Úloha na doma:

1. *Nájdí na Internete kontakty na oddelenia slovenských televízií kam môžu ľudia zaslať filmové kritiky.*

Literatúra:

1. Akácsová, Elena: Je úlohou umenia vychovávať a robiť z nás lepších ľudí? In: http://www.inzine.sk/article_print.asp?art=6748&path, 21.3. 2002.
2. Bobáková, Eleonora- Kutaš, Radoslav. Jednotný systém označovania programov z hľadiska vekovej vhodnosti a podmienky jeho uplatňovania. Konceptia. *Rada pre vysielanie a retransmisiiu*. In: <http://www.rada-rtv.sk/>
3. Článkové znenie JSO schválené RVR dňa 13.09.2005, platné a účinné od 01.11.2005. *Rada pre vysielanie a retransmisiiu*. In: <http://www.rada-rtv.sk/>
4. GERETSCHLAEGEROVÁ, Ingrid. ca. 1990. *Aus der Medienwerkstatt: Gestaltungsmittel erkennen und erproben. Hintergründe erforschen: Materialien zur Medienerziehung in der Grundschule. Heft 3.* Wien : Bundesministerium für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten, ca. 1990, 22 s.; 33 s. pracovné listy.
5. Kačínová: Mediálne kompetencie ako aktívna ochrana detí a mládeže pred vplyvom audiovizuálnych médií. Rigorózna práca. Bratislava : FFUK, 2002.113 s.
6. Kolesár, Stano: Lesk a bieda filmovej kritiky na Slovensku. In: <http://www.inzine.sk/article.asp?art=7202#>
7. Ilustračné obrázky ClipArt na lokalite Microsoft Office Online

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala: PhDr. Viera Kačínová , apríl 2005, upravené dec.2005.

Reklama všade okolo nás – moje skúsenosti s reklamou

Čo je to reklama a na čo slúži?

1. Aký význam má podľa teba reklama?
2. Aký máš vzťah k reklame? Sleduješ reklamu?
3. Ktorá reklama sa ti páči, prečo a ktorá nie?

Pomocou reklamy firmy a organizácie prezentujú svoje výrobky, služby alebo myšlienky. Reklama sa šíri k príjemcom, verejnosti, teda k nám všetkým prostredníctvom médií. Najčastejšie využívanými médiami sú: televízia, noviny, časopisy, rozhlas, internet, vonkajšie vývesné tabule (tzv. billboardy), letáky.

Firmy a organizácie musia zaplatiť médiám za to, že šíria ich reklamu a prirodzene platí sa aj za jej výrobu. Konkrétne reklamy navrhujú a vyrábajú reklamné agentúry a reklamné štúdiá.

Špecifickým znakom reklamy je, že má **neosobný charakter**, nedochádza pri nej k osobnému kontaktu medzi propagujúcim (firmou, inštitúciou) a potenciálnym zákazníkom, ponuka je sprostredkovaná prostredníctvom rôznych médií.

Ak sú v reklame ponúkané rôzne typy **výrobkov**, hovoríme o obchodnej reklame. V obchodnej reklame sú ponúkané **výrobky krátkodobej spotreby** (napr. potraviny, nápoje, kozmetika, čistiace prostriedky) ako aj **výrobky dlhodobej spotreby** (napr. autá, elektrotechnika). Táto reklama má za cieľ predať produkty zákazníkom. Reklama je často zameraná na propagáciu značky, pomáha dlhodobo budovať jej imidž (dobré meno) vo verejnosti (u skutočných a možných spotrebiteľov).



Zdroje: <http://www.grafickydizajn.sk/index.html>
mediaplastyk.pl/.../reklamy/auto/skoda1.gif
www.mintat.co.uk/images/jobs/Nivea-pack.jpg

Prostredníctvom reklamy sú ponúkané rôzne typy **služieb**, napr. bankové, poisťovacie, telekomunikačné služby. Cieľom tejto reklamy je, aby ich zákazníci využili.



Zdroje: www.pmslovakia.sk/kampane/aktualne.htm
www.pmslovakia.sk/kampane/aktualne.htm

Prostredníctvom reklamy sú ponúkané aj **myšlienky, idey**, napr. myšlienka pomoci iným v núdzi, myšlienky ochrany životného prostredia, boja proti fajčeniu, drogám. Tento typ reklamy sa označuje pojmom sociálna reklama. Cieľom tejto reklamy je, aby ľudia buď podporili napr. charitatívnu akciu, organizáciu pomáhajúcu postihnutým, alebo aby bojovali proti niečomu, napr. fajčeniu, alebo za niečo, napr. za ochranu životného prostredia.



Zdroje: http://web.lpr.sk/images/other/proti_faj/zena_cig.jpg
<http://kombajn.fotos.cz/blog/fotky/172.jpg>



Vieš si predstaviť iný spôsob ako prezentovať výrobky firmy než pomocou reklamy?

Reklama nie je jedinou formou prezentácie napr. výrobkov. S výrobkami sa môžeme stretnúť priamo v obchode, kde sú vystavené a v niektorých prípadoch predavač k nim podá vysvetlenie (napr. pri kúpe elektrotechniky), alebo na predvážacích akciách - výstavách.

Reklama má plniť určité funkcie, a to:

- *informovať* o ponuke na trhu,
- *vytvoriť k ponuke pozitívny vzťah*,
- *vyzvať k akcii* – kúpe, objednávke, príspeviu, napr. na charitatívnu akciu.

Funkciou reklamy pri novom výrobku môže byť prilákanie spotrebiteľa, aby ho vyskúšal.

Ak je výrobok už dlhšie na trhu a je modernizovaný, môže reklama informovať o tejto zmene.

Reklama plní aj pripomínajúcu funkciu pri výrobkoch, ktoré sú na trhu dlhšie.

Reklama ovplyvňuje životný štýl človeka, napr. reklamou zdravých potravín.

Reklama buduje obraz (imidž) značky u spotrebiteľov.

Otázky:

1. *Ktoré značky výrobkov majú podľa teba imidž?*
2. *Spomenieš si na príklady reklamy týchto výrobkov?*
3. *Považuješ za dôležité vlastniť výrobky značiek, ktoré majú imidž? Prečo?*



Cieľová skupina – skupina spotrebiteľov, zákazníkov, ktorých chceme reklamou predovšetkým zasiahnuť. To znamená skupinu ľudí, pre ktorých je produkt, služba hlavne určená. Cieľová skupina sa určuje na základe typu ponuky a predpokladaného správania zákazníkov. Ostatní spotrebiteľia nemusia byť cieľovou skupinou, s reklamou sa môžu dostať do kontaktu náhodne. Charakteristiky cieľovej skupiny sa premietnu do spracovania reklamy. Napr. ak je to reklama pre deti, budú v nej použité prvky, ktoré sa deťom páčia a môžu ich ovplyvniť tak, že budú chcieť daný produkt.

Úloha:

Nájdí príklady reklamy na produkty, služby a myšlienky. Hľadaj v novinách, časopisoch, na internete, v televízii. Opíš:

- *ako bola v reklame vyjadrená jej informačná funkcia (vypíš hlavné informácie z reklamy),*
- *aké prvky v reklame boli použité na to, aby si spotrebiteľ k nej mohol vytvoriť pozitívny vzťah (pekná hudba, prostredie, farby...),*
- *uveď, k čomu daná reklama vyzývala (ku kúpe, objednaníu, zaslaníu finančného príspevku...),*
- *charakterizuj, komu bola táto reklama konkrétne určená, kto je cieľová skupina.*





Zapamätajte si!

Reklama slüži na uvedenie alebo udržanie výrobku, služby, značky na trhu.

Reklama sa netýka len produktov materiálnych, predmetom reklamy sú aj myšlienky (idey).

Cieľom reklamy je vyvolať reakcie u cieľovej skupiny: aby boli ľudia informovaní, aby uvažovali o ponuke a aby po rozhodnutí produkt kúpili, službu si objednali a myšlienku podporili.

Druhy reklám

1. Kde všade sa stretávaš s reklamou?
2. Aké druhy reklám poznáš?

Tlačená reklama

Reklama v novinách a časopisoch má podobu **inzerátov**, t.j. tlačeného oznamu, ktorý je odlišený od ostatnej časti novín. Rozoznávame:

- inzerciu textovú (napr. riadkový inzerát),
- inzerciu obrazovo-textovú,
- inzerciu obrazovú (plagátovú).

Predám Sony Ericsson P800 (156Mhz, 320x208, mp3, video, foťák, bluetooth, atď.). Funguje perfektne len je prasknutá dotyková vrstva, takže nereaguje na dotyk, ale skoro všetko sa dá ovládať aj bez toho (5-smerovým kolieskom). Komplet s kolískou k PC...

Cena: 3500

Kontakt: 09XY 132 203

Banskobystrický kraj Mesto: BB

Ukážka textovej inzercie

Elegancia v detailoch

Kuchyne na mieru:

- grafický návrh, odborná montáž aj doprava,
- moderný aj rustikálny dizajn slovenskej výroby,
- široká ponuka tvarov dverok, farebných prevedení, materiálov.

Doplnkový sortiment:

- pracovné dosky, drezy od renomovaných výrobcov,
- vstavané spotrebiče.

Danko DANIELA
výroba kuchýň KUCHYNSKÉ ŠTUDIO

EXPLOZÍVNE KUCHYNE ZI. DANKO
• Háľkova 1 • OD Slivák
• tel.fax: 02/44 44 28 30
KUCHYNSKÉ ŠTUDIO DANIELA
• Kvačalova 22 • tel.fax: 02/55 42 30 88
• www.daniela.supernavigator.sk
• ks.daniela@centrum.sk

Zdroj: http://www.boatpub.sk/ref/Daniela_inz.jpg

Ukážka obrazovo-textovej inzercie



Zdroj: http://www.boatpub.sk/ref/koo_inzercia.jpg
 Ukážka obrazovej (plagátovej) inzercie

Okrem dennej tlače a časopisov, ktoré sa kupujú, sú vydávané aj čisto reklamné noviny, doručované bezplatne, napr. inzertné noviny nákupných reťazcov Billa, Tesco, Carrefour...

Prednosťou reklamy v novinách a časopisoch je, že si príjemca môže zvoliť čas aj spôsob čítania inzerátu, že sa k nemu môže kedykoľvek vrátiť.

Iné druhy tlačenej reklamy: letáky, plagáty, billboardy (veľkoplošné plagáty umiestňované na špecifických nosičoch popri cestách) a tzv. **direct mailing** (priama zásielka) – ponukové letáky rozposielané na adresy, alebo vkladané do poštových schránok.



Zdroj: <http://www.ispa.sk/>



Zdroj: <http://www.zlacenene.sk/letaky/detail.asp?id=906&spol=26>

Zvuková reklama

Ide o **rozhlasovú reklamu**, vysielanú na jednotlivých rozhlasových staniciach v blokoch s výrazným zvukovým označením na začiatku a na konci slovom „reklama“. Do bloku reklám sú zaraďované tzv. *reklamné spoty*, väčšinou v rozsahu 20 – 40 sekúnd.

Výhodou rozhlasovej reklamy je, že nie je taká finančne náročná na výrobu ako televízna reklama, ľahko sa dá obmieňať jej text.

Prednosťou je, že rádioprijímač je v každej domácnosti, a tak rozhlasová reklama umiestnená na rôznych staniciach môže osloviť mnohých ľudí.

Medzi obmedzenia účinnosti rozhlasovej reklamy patrí najmä jej pôsobenie len na jeden zmyslový orgán – sluch, ako aj to, že rozhlasové vysielanie sa často počúva nepozorne, a preto je predpoklad, že mnohé informácie príjemcovi uniknú. To je dôvod viacnásobného opakovania rozhlasovej reklamy.

Mucko

Klient: Aupark

Agentúra MUW Saatchi & Saatchi

Creative director: Rasťo Uličný

Copywriter: Peter Ižo, Matúš Svirloch

Zvuk: Bajko

Réžia: Peter Novák

Dĺžka spotu: 30 s.

Text:

ZVUK: Vyzváňací tón v telefóne.

MUŽSKÝ HLAS (v telefóne): Haló?

ŽENSKÝ HLAS (prosíka): Ahoj Mucko! Počúvaj, potrebovala by som od teba súrne nejaké peniažky. Čo ty na to Mucko? Dá sa?

MUŽSKÝ HLAS (prekvapene): To nemyslíš vážne! Ved' len včera som ti dal desať tisíc...

ŽENSKÝ HLAS: Mucko, a to s tým ako súvisí...?

Hudobný predel

ŽENSKÝ HLAS: Aupark. Najnovšie kolekcie jar/leto 2005! Aupark. Stretneme sa!

(Stratégia, apríl 2005, str. 29), ukážka textu rozhlasovej reklamy

Zvukovo-obrazová reklama

Tradične sem patrí **televízna reklama**, dnes aj **reklama na internete**, ktorá však nemusí byť doplnená o zvukovú zložku, ale využíva tlačené písmo a obraz.

Podobne ako rozhlasová reklama sa vysiela v blokoch označených ako „Reklama“.

Televízne spoty sú v rôznych dĺžkach, najčastejšie maximálne do 1 minúty, ale výnimkou nie sú ani krátke, niekoľkosekundové spoty. Využíva pôsobenie na zrak a sluch, vizuálna komunikácia patrí k trendom v oblasti globálnej, nadnárodnej reklamy.

Teleshopping má dlhšie trvanie, zvyčajne do piatich minút, a umožňuje dôkladné predstavenie produktu, od zvýraznenia jeho úžitkových vlastností, cez spôsoby používania až po možnosť jeho zaobstarania.

Propagačno – reklamný film patrí k najrozsiahlejším útvarom. Trvá až do 20 minút, často sa používa v reklame cestovného ruchu, historických pamiatok a pod.

Napriek vysokej cene za výrobu a odvysielanie televízneho spotu je televízna reklama najrozšírenejšou, pretože v tom istom čase môže zasiahnuť širokú škálu príjemcov a súčasne pôsobí na zrak a sluch, čo je predpokladom jej lepšej zapamätateľnosti. Zvýšenie účinnosti televíznej reklamy sa dosahuje aj jej opakovaním.



Zdroj: PSS_TV_spot.jpg

Ukážka televíznej reklamy

Otázky:

1. Aké sú podľa teba výhody a nevýhody jednotlivých druhov reklám tlačенých, rozhlasových, televíznych? Výhody a nevýhody pomenujte na jednotlivých ukážkach.



Zapamätajte si!

Reklama sa šíri prostredníctvom komunikačných médií: tlače, rozhlasu, televízie, internetu, ale aj ďalšími cestami, napr. letákmi, plagátmi. Podľa typu média určujeme, o aký druh reklamy ide. Poznáme tlačенú, zvukovú a zvukovo-obrazovú reklamu.

Pôsobenie reklamy na spotrebiteľa

1. Pamätáte si na reklamu, ktorá mimoriadne upútala vašu pozornosť? Opíšte túto reklamu!

Niekedy sa pôsobenie reklamy preceňuje. Reklama nie je jedinou informáciou o ponuke na trhu, ale len jednou z mnohých informácií, ktoré ovplyvňujú správanie spotrebiteľa. Proces pôsobenia reklamy na príjemcu prebieha vo fázach:

1. Reklama sa snaží **upútať pozornosť** príjemcu. Najčastejšie sa pozornosť upútava niečím novým, neobvyklým, čo sme doteraz nepoznali. Môže to byť neobvyklá kombinácia slova a hudby, výrazná farebnosť, dynamika strihu a pod. Upútanie pozornosti je prvým krokom pôsobenia reklamy. Prejavuje sa tým, že keď nás zaujme, sme sústredenejší, lepšie vnímame všetky podnety. Nie všetko, čo upúta našu pozornosť, však chceme vlastniť, niekedy sa nám reklama zdá len zábavná alebo milá, ale sám produkt nás nezaujme.



Zdroj: www.kefk.net/.../gross_V02_xxx_DMC-LC20.jpg

2. Druhým krokom je **vyvolanie záujmu** o ponuku. V reklame sú použité znaky (symboly), ktoré nás zaujali a ktoré sa snažíme vzťahovať na nás. Napr. keď vidíme, že niekto, kto je v našom veku, sa teší z nového počítača v televíznej reklame, porovnávame to s tým, aký máme počítač, či ho vôbec máme a pod. Záujem sa vyvoláva informáciami o ponuke, o tom, aké má produkt vlastnosti, na čo slúži a ako sa používa.



Zdroj: image.www.rakuten.co.jp/.../img1025560395.jpeg

3. Tretím krokom je vyvolanie **túžby po ponuke**. Citovým pôsobením, presvedčaním o kvalite ponuky, vytváraním pozitívneho dojmu o ponuke vzniká v nás túžba mať daný produkt. Zobrazenie produktu, vyzdvihnutie jeho charakteristík, vysvetľovanie výhodnosti ponuky aktivizuje naše túžby po získaní výrobku.



Zdroj: www.cuddlycollectibles.com/Other%20Collectibl...

Túžba je však korigovaná našimi možnosťami a primeranosťou ponuky. Nie zriedkavo po niečom túžime, ale na druhej strane si uvedomujeme, že je to pre nás nedosiahnuteľné, napr. kvôli vysokej cene.

4. **Ak reklama upútala našu pozornosť,** zaujala nás, vyvolala túžbu a usúdili sme, že je predpoklad získať produkt, nastáva **aktivizácia správania**. Rozmýšľame o tom, ako by sme produkt získali. V niektorých prípadoch je rozhodovanie jednoduché, najmä ak ide o cenovo prístupný produkt dennej spotreby (napr. čokoládová tyčinka), niekedy je tento proces zložitejší, prípadne úplne neuskutočniteľný.



Zdroj: www.1.im.cz/n/photo/01/61/42wypwl-topsirka.jpg

Úloha:

1. Vyber si pár ukážok reklamy. Uveď, ktoré prvky v konkrétnej reklame ťa zaujali – vyvolali tvoju pozornosť. Ktoré reklamované výrobky ťa skutočne zaujali? Túžil/a si alebo túžiš po niečom z reklamy? Čo konkrétne okrem informácií z reklamy ťa ovplyvní v tom, či sa rozhodneš výrobok si kúpiť? Uveď príklad.



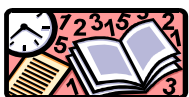
Zapamätajte si!

Aby reklama bola účinná, musí v prvom rade upútať našu pozornosť. Potom by mala vyvolať záujem o obsah ponuky. Fakty doplnené o citové pôsobenie môžu vyvolať našu túžbu vlastniť produkt, využiť službu. Ak reklama tak pôsobí, posledným krokom je rozhodnutie v prospech ponuky. Či sa naše rozhodnutie zrealizuje, závisí aj od našich možností, napr. od financií, ktoré máme.



Na zopakovanie

1. Vysvetli význam reklamy
2. Ako musí vyzeráť reklama, aby upútala našu pozornosť?



Úloha na doma:

1. Urob si prieskum medzi rodičmi a súrodencami, prípadne starými rodičmi a zisti:
 - aká reklama sa im páči a prečo,
 - čoho sa tá reklama týka.

2. Urob si tabuľku, do ktorej vpíšeš reklamy, ktoré sa páčia členom tvojej rodiny a tebe a ktoré sa naopak nepáčia.
3. Porovnaj, v čom sa zhodujú tvoje názory na reklamu a v čom sa odlišujú v porovnaní s rodičmi, starými rodičmi a súrodencami.
4. Porozprávaj sa doma s rodičmi a súrodencami o reklame, zvlášť o:
 - kupovaní pod vplyvom reklamy,
 - túžbe niečo vlastniť pod vplyvom reklamy.

Literatúra:

1. Horňák, P.: Reklama 2000. Bratislava: Central European Advertising

2000.

2. **Hradiská, E.: Psychológia a reklama. Bratislava: Elita 1998.**
3. Pelsmacker, P., Geuens, M., Berg, J. V.: Marketingová komunikace. Praha: Grada Publishing 2003.
4. Schultz, D. E. : Moderní reklama – umění zaujmout. Praha: Grada Publishing 1995.
5. Schwalbe, H.: Praktická reklama. Praha: Grada Publishing 1995.
6. Vysekalová, J., Komárková, R.: Psychologie reklamy. Praha: Grada Publishing 2004.

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala doc. Elena Hradiská, PhD. (Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK), máj 2005

Nakrúcame film

1. Videl/a si už niekedy dokumentárny film, v ktorom sme mohli sledovať ako sa nakrúcal hraný film?



Zdroj:

Obr. 1: <http://www.dohistory.org/film/>

Obr. 2: http://www.eu2005.lu/en/savoir_lux/culture/pays_cine/index.php?pos=1



Ako vzniká film?

Skôr kým môže vzniknúť nejaký film, treba ho najprv napísať. Ale ešte skôr, ako ho začneme písať, musíme vedieť, o čom náš film bude. Musíme mať nejakú predstavu, myšlienku, musíme si vymyslieť jeho **tému**. Táto téma sa nazýva **námetom** a býva predpokladom na napísanie **scenára**.

Scenár je už dokončený, dokonale premyslený filmový príbeh so všetkými podrobnosťami. Je to akýsi návod na film alebo **návod na nakrúcanie filmu**. Keď máme námet a scenár napísaný, stále ešte existuje iba na papieri. Čo treba urobiť ďalej?

Príbeh, vyjadrený v písomnej podobe, musí dostať **obrazovú podobu**. Tú zaznamenáme filmovou kamerou. Začneme si teda organizovať prácu potrebnú na **nakrútenie filmu**. Musíme si premyslieť, čo všetko budeme na to potrebovať (herci, rekvizity, oblečenie), odhadnúť, ako dlho nám to bude trvať a kde všade budeme nakrúcať, podrobne si naplánovať každú jednotlivú scénu.

Nakoniec nasleduje tretia etapa, práca v **postprodukcii**. Produkováť znamená vyrábať a postprodukovať znamená upraviť to, čo sme vyrobili. Ak nám to technické možnosti dovoľia, nakrútený materiál v strižni postriháme, zoradíme za sebou zábery, pridáme hudbu, filmové titulky.

Všetkých týchto úloh je veľmi veľa a mnohé z nich sú náročné. Film je však kolektívnym dielom. Spolupracuje na ňom viacero osôb, z ktorých každá má presne určené, čo musí robiť a čo sa od nej očakáva. Aj preto môžeme film považovať za projekt. Členov tvorivej skupiny, ktorá bude spolupracovať na filme, budeme nazývať štáb. Patrí k nim scenárista režisér,

producent, kameraman, rekvizitár, kostyméri a maskéri, herci. Pri výrobe profesionálneho filmu je to tiež dramaturg, zvukár, strihač, skriptka, architekt a iní.



Čo je to príbeh?

Každý **príbeh** je vlastne **rozprávanie**. To, o čom rozprávame, sú nejaké **udalosti**. Tieto udalosti vytvárajú **dej**. Film je nepredstaviteľný bez deja. Dej je to, čo sa „deje“, čo sa odohráva, čo nejakým spôsobom prebieha. Dej niekde začal a niekde musí skončiť. Ak sa nič nedeje, ak sa nič nestalo, nemáme film. Nemáme o čom rozprávať príbeh. Rozprávanie pozostáva z rôznych **akcií**. Rozprávanie, ktoré hovorí o niečom úplne bežnom, nie je zaujímavé.

Ráno som vstal, umyl som sa, obliekol, zjedol raňajky a išiel do školy.

Príbeh je zaujímavý iba vtedy, ak sa v ňom odohráva niečo **nezvyčajné**. Podstatou akéhokoľvek **príbehu** je **udalosť, príhoda**, ktorá je niečím **prekvapujúca** a narúša obvyklý chod vecí, bežné činnosti.

Ráno som zaspal, rodičia ma zabudli zobudiť. Keďže som meškal do školy, nestihol som sa ani umyť, leďva som sa prstami ledabolo učesal. Narýchlo som zjedol suchý rožok. V chvate som sa obliekol a utekal som do školy. Keď som tam dobehol, brána bola zavretá, nikde nikoho. Vtom som si uvedomil, že je sobota...



Ako napísať námet?

Vymyslieť **námet** znamená vlastne vymyslieť **zaujímavý príbeh**, ktorý chceme niekomu **vyrozprávať**. Pamätáš sa, čo si zažil cez prázdniny? Čo sa ti stalo, keď si bol na výlete, na ulici s kamarátmi, alebo keď si išiel s rodičmi nakupovať? Už si niekedy niekomu o tom rozprával? To, čo sa ti vlastne stalo a za akých okolností sa to odohralo, sa vo filme nazýva **námet**.

Pri vymýšľaní námetu si môžeme pomôcť tak, že si odpovieme na tieto otázky:

- Kto bude v príbehu vystupovať? Aký hrdina alebo akí hrdinovia?
- Kde sa bude príbeh odohrávať?
- Čo tam hrdina robí? Prečo tam prišiel?
- Aká nečakaná situácia nastane? Stane sa napríklad hrdinovi niečo prekvapujúce?
- Ako sa hrdina zachová?
- Ak hrdina urobí niečo, čo sme nepredpokladali, ako sa zachová okolie?
- Ako sa to všetko vyrieši? Čo sa stane, aby sa veci vrátili do normálnych koľají?

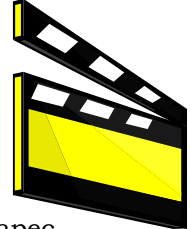
Literárny a technický scenár

Keď máme vymyslený námet, môže sa začať s písaním scenára. Scenár obsahuje celý dej filmu. Je to text, v ktorom je príbeh vyrozprávaný od začiatku do konca. Rozlišujeme medzi literárnym a technickým scenárom. **Literárny scenár** je úplný príbeh, ktorý sme vymysleli. **Technický scenár** je úprava tohto príbehu do podoby určenej na nakrúcanie. Obsahuje množstvo technických údajov (charakteristika záberu, údaje o jeho veľkosti, popis zvuku).

Scenár – akcia a záber

V technickom scenári sa príbeh rozkladá na menšie jednotky – obrazy a tie zas na jednotlivé akcie. Každý filmový **príbeh** musí scenárista napísať ako **sled jednotlivých akcií**, presne tak ako spisovateľ píše román vetu po vete. Tieto akcie sa nakrútia a keď sa pomocou strihu pospájajú, vytvoria vlastne náš filmový príbeh. Každú akciu nakrúcame v samostatnom zábere určitej veľkosti. **Záber** je to, čo kamera zaznamená od jej zapnutia až po vypnutie. Rozklad príbehu do akcií sa nazýva aj **rozzáberovanie**.

Akcie sú napríklad toto: chlapec otvorí dvere a vojde do triedy; dievča si sadne za stôl a začne jesť polievku; mama otvorí okno, vykloní sa do ulice a zavolá na syna; otec vystúpi z auta a zabuchne dvere; telocvikár zapíska na píšťalke; chlapec uviaže psa o strom.



Každý akcii je venovaný samostatný riadok alebo viacero riadkov v scenári. Je to tak aj preto, aby sme presne vedeli, akou veľkosťou záberu ho chceme nakrútiť (detail, polodetail, polocelok, celok), z akého uhlu (podhľad, nadhľad, vodorovný). Akcie si musíme samostatne rozpísať preto, aby nám bolo jasné, koľko ich musíme vytvoriť na vyrozprávanie nejakej udalosti (krádež v obchode, naháňačka na sídlisku). Skúsení režiséri si tieto akcie kreslia obrázok po obrázku ako komiks. Nazýva sa to **storyboard** (príbeh na tabuli).



Zdroj:

<http://user.bahnhof.se/~dico/iradidio/storyboard/samples/33.html>

Scenár – obraz

Miesto, kde sa dej odohráva, sa nazýva **obraz** (mestský park, nádvorie, pivnica). Vyrozprávať príbeh v jednom obraze (školská trieda) je jednoduchšie ako vyrozprávať príbeh vo viacerých obrazoch (ulica, byt, škola). Príbehy vo viacerých obrazoch bývajú aj dlhšie a zložitejšie. Obraz je dôležitý najmä preto, lebo miesto, kde sa príbeh odohráva, musíme pred nakrúcaním takmer vždy nejako pripraviť. To majú vo filme na starosti samostatné povolania (architekt, rekvizitár).

Scenárista musí vedieť dostatočujúco popísať príslušný obraz (detská izba s plagátmi spevákov, malou stolnou lampou a veľkým glóbusom). Musí teda opísať priestor, ale nie prehnane podrobne. Zvlášť by mal vyzdvihnúť len tie prvky, ktoré miesto charakterizujú, alebo súvisia s dejom.

Scenár – ľavá a pravá strana

Technický scenár býva rozdelený uprostred na dva stĺpce. **Ľavá strana** scenára popisuje to, čo v zábere vidíme, **pravá strana** to, čo v ňom budeme počuť. Na ľavej strane musí byť presný opis toho, čo sa bude v zábere nachádzať a odohrávať (vystrašený chlapec s baterkou pomaly kráča po tmavých schodoch na povalu). V tejto časti je treba opísať prostredie, jeho atmosféru, dôležité predmety, ktoré bude vidieť, postavy, ktoré sa budú nachádzať v zábere. Na pravú stranu sa píše to, čo v tom konkrétnom zábere postavy hovoria, a čo v ňom je počuť – rôzne ruchy (štebot vtákov, vŕzganie parkiet pri kráčaní, zvuk rádia), hudba alebo ticho (ak sa vyskytuje). Pre účely nášho filmu bude stačiť, ak sa budú na pravej strane nachádzať iba repliky postáv – teda dialógy alebo monológy.



Ako nakrúcať?

Nakrúcať sa môže až vtedy, ak je hotový technický scenár. Podľa neho postupujú všetci ostatní členovia štábu.

Režisér je šéfom celého filmového projektu. Každý člen štábu musí poslúchať režiséra a pracovať podľa jeho pokynov. Režisér sám nič netvorí, ale organizuje prácu kameramana, hercov, strihača (ak je).

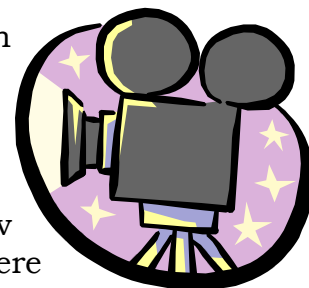
Kameraman nakrúca všetky jednotlivé akcie podľa scenára. Môže nakrúcať v rôznych veľkostiach záberov (detail, polodetail, polocelok, celok), ktoré si na kamere dopredu nastaví. Ak nie je k dispozícii strižňa, plní zároveň aj úlohu strihača. Vtedy strihá zábery „v kamere“.

Producent zabezpečuje organizáciu výroby filmu. Musí si prečítať scenár a zaznačiť si podľa neho všetky veci, ktoré bude treba pre film špeciálne pripraviť (rekvizity, oblečenie). Zoženie tieto potrebné predmety a tiež ďalšie, o ktoré ho požiada rekvizitár. Podľa scenára si vyberie najvhodnejšie miesta, na ktorých sa film bude nakrúcať a zabezpečí hladký priebeh nakrúcania.

Rekvizitár aranžuje scénu a pripraví všetky predmety, ktoré sa vo filme objavia. Riadi sa scenárom. Prečíta si, na ktorom mieste sa bude odohrávať každá epizóda a potom toto miesto podľa svojej fantázie upraví a pripraví. Zároveň si zaznačí, aké predmety používajú postavy a tiež ich pomôže vybrať.

Kostymér a maskér si prečítajú scenár a vymyslia, aké oblečenie, účes a iné úpravy budú potrebné, aby čo najlepšie charakterizovali jednotlivé postavy príbehu.

Herci sú osoby, ktoré budú v pripravovanom filme hrať. Riadia sa podľa pokynov režiséra (čo majú hrať, ako to majú zahrať, ako sa správať, akým tónom povedať nejakú vetu a pod.).



Otázky:

1. Pokús sa vymenovať členov štábu a popísať techniku, ktorú používali.
2. Spomínaš si na filmový príbeh, pri ktorom si sa nudil? Čo tomu filmu chýbalo?



Úlohy:

1. Z niekoľkých fotografií alebo obrázkov zostav fotografický príbeh alebo fotoreportáž.
2. Napíšte niekoľko námetov na hraný film a potom vyberte ten, ktorý je najlepší a ktorý sa vám najviac páči.
3. Prepíšte námet do podoby úplného príbehu (literárny scenár). Z tohto príbehu je potrebné urobiť technický scenár. Ten bude obsahovať ľavú a pravú stranu, bude rozdelený podľa jednotlivých obrazov a v každom obraze budú záber po zábere rozpísané jednotlivé akcie. Na technickom scenári môžete pracovať aj viacerí.
4. Žiaci, ktorí vedia najlepšie kresliť, sa môžu pokúsiť urobiť storyboard.
5. Rozdeľte si jednotlivé filmové povolania: režisér, kameraman, producent, rekvizitár, kostymér a maskér, herci, pomocníci.
6. Producent si vytipuje miesta, na ktorých sa bude nakrúcať. Zabezpečí priebeh nakrúcania a zoženie (požičia) rekvizity a oblečenie. Rekvizitár miesto upraví.
7. Herci si rozdelia úlohy podľa scenára a pripraví sa na svoju úlohu. Kostymér a maskér im vyberú oblečenie, vymyslia imidž.
8. Režisér, kameraman a herci nakrútiť všetky jednotlivé akcie podľa scenára – záber po zábere.
9. Ak bude k dispozícii strižňa, nakrútený materiál za odbornej pomoci postrihajte. Vložte titulky, ak sa bude dať aj zvukové efekty, hudbu.
10. Pozrite si váš výsledok a usporiadajte diskusiu. Čo sa podarilo? Čo naopak nevyšlo? Prečo?



Úloha na doma:

1. Sleduj doma nejaký hraný film v televízii a pokús sa potom napísať jeho námet (tému).
2. Vyber si nejakú kratšiu pasáž v knihe (rozprávka, dobrodružná kniha, poviedka) a pokúste sa ju prepísať do podoby technického scenára – akciu po akcii.



Zapamätajte si!

Výroba každého filmu sa deje v troch etapách: napísanie príbehu, nakrúcanie filmu, postprodukcia filmu. Námet je základná téma nejakého príbehu, ktorý chceme spracovať do podoby scenára. Mal by obsahovať stručnú informáciu o tom, kto v príbehu vystupuje, čo sa mu stane, ako sa mu to stane a kde. Príbeh musí byť pútavý, zaujímavý, mal by obsahovať nejakú prekvapujúcu príhodu, nezvyčajné okolnosti. Scenár je návod na nakrúcanie filmu, v ktorom je dej vyrozprávaný od úplného začiatku až po koniec. Býva rozdelený do jednotlivých obrazov. Obrazy sa skladajú z akcií, ktoré nasledujú tak, aby sa dali nakrútiť záber po zábere. Scenár je rozdelený na dve časti, na ľavej je popísané to, čo v zábere vidíme, na pravej to, čo v zábere počujeme. Záber je materiál, ktorý sa nakrúti od zapnutia po vypnutie kamery. Podľa scenára pracujú všetci ostatní členovia filmového štábu: režisér, kameraman, producent, rekvizitár, kostymér a maskér, herci, dramaturg, zvukár, strihač, skriptka, architekt a iní.



Na zopakovanie:

1. Čo musí obsahovať dobrý, pútavý filmový príbeh?
2. Charakterizuj prácu jednotlivých filmových povolání, ktoré sa zúčastňujú na výrobe filmu.
3. Popíš postup výroby filmu od námetu až po postprodukciu.

Literatúra:

1. ANDRIKANIS, Ekaterina – KONDAKOV, Sergej: Jak se točí film.
2. Filmová abeceda v praxi. Olomouc : Votobia, 2004.
3. KRATOCHVÍL, Miloš V. – DVOŘÁK, František A.: Jak psát hry pro film a televizi. Rukověť filmové a televizní dramaturgie a scenáristiky. Fakulta filmová a televizní na Akademii múzických umění v Praze. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
4. FILMOVÝ ŠLABIKÁR.
5. KUČERA, Ján: Sřihová skladba. Fakulta filmová na Akademii muzických umění v Praze. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958-59.
6. PLÍTKOVÁ, Marcela: Filmový šlabikár. Bratislava : Národné osvetové centrum, 2000.
7. VALUŠIAK, Jozef: Základy strihovej skladby. Bratislava : Československá televízia v SR, Inštitút výchovy a vzdelávania, 1989.

© Štátny pedagogický ústav: Spracoval Mgr. Alexander Plencner (FMK UCM v Trnave) a doc. Viera Gažová (FF UK v Bratislave), jún 2005.

